

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
Західноукраїнський національний університет
Кафедра менеджменту, публічного управління та персоналу

ФЕДИК Наталія Ігорівна

**Етика як засіб публічного службовця запобігання та протидії корупції/
Ethics as a tool for public servants to prevent and combat corruption**
спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування»
освітня програма - Публічне управління та адміністрування

Кваліфікаційна робота за ступенем вищої освіти
«Магістр»

Виконала студентка групи ПУАзм-21
Наталія Федик
підпис

Науковий керівник:
Доц.Антонюк В.
підпис

Кваліфікаційну роботу допущено до
захисту:

« _____ » _____ 2025 р.

Зав.кафедри, д.е.н., професор
підпис

ТЕРНОПІЛЬ 2025

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЕТИКИ ПУБЛІЧНОГО СЛУЖБОВЦЯ ТА ТЕОРЕТИКО-НОРМАТИВНІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ	6
1.1. Поняття та основні принципи етики публічного службовця.....	6
1.2. Нормативно-правові засади запобігання та протидії корупції публічних службовців в Україні, міжнародні стандарти та рекомендації у цій сфері.....	14
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИХ МЕТОДІВ В ЗАПОБІГАННІ КОРУПЦІЙНИХ ДІЯНЬ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ТА РАЙОННОЇ РАД.....	24
2.1. Проблеми корупції в діяльності публічних службовців Тернопільської обласної та районної рад, аналіз корупційних справ та результатів антикорупційних перевірок	24
2.2. Вплив етичних норм на запобігання та протидію корупції, аналіз їх ефективності на прикладі кейсів Тернопільської обласної та районної рад.....	32
РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЇ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МЕТОДІВ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИХ ДІЯНЬ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ	42
3.1. Зарубіжний досвід запобігання корупції через етичні стандарти в публічній службі та перспективи їх адаптації в Україні	42
3.2. Стратегії підвищення ефективності методів запобігання і протидії корупційних діянь публічних службовців з метою їх адаптації до специфіки української системи публічного управління, зокрема до Тернопільської обласної та районної рад	54
ВИСНОВКИ.....	64
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	Помилка! Закладку не визначено.

ВСТУП

Актуальність теми. Етика публічного службовця є одним із важливих аспектів, який визначає ефективність функціонування державного апарату і рівень довіри громадян до публічної влади. В умовах, коли корупція залишається однією з основних загроз для стабільності та розвитку суспільства, етичні стандарти поведінки державних службовців відіграють ключову роль у забезпеченні прозорості та доброчесності у публічному управлінні. Чіткі та зрозумілі етичні норми, а також система контролю за їх дотриманням, є основою для створення сприятливого середовища для запобігання корупції.

Для України питання етики публічних службовців набуває особливої актуальності в умовах реформування державного управління та боротьби з корупційними явищами. Незважаючи на значні зусилля, корупція в публічній сфері залишається серйозною проблемою, що вимагає комплексного підходу до її подолання. Тому дослідження етики публічних службовців як засобу запобігання та протидії корупції є надзвичайно актуальним для України, оскільки дозволяє визначити ефективні механізми впровадження етичних стандартів і підвищення рівня доброчесності в державному управлінні.

Аналіз досліджень та публікацій. Дослідження теоретичних аспектів етики державної служби здійснювало чимало вітчизняних науковців, зокрема: Баран А., Годик І., Бобко Л., Сенишин Б., Сподарик Т., Станасюк О., Мартинов Д. Ю., Обушна Н. І., Серих О.В., Сорокіна Н. Г. та ін.

Що стосується проблем корупції в Україні, їх розглядали такі автори: Білецький А.В., Гладкий В.В., Головкін Б.М., Кравчук М., Лаврів І., Мошнін А., Новак А.Н. та ін. Дані дослідники аналізували масштаби корупції, її наслідки для економіки та суспільства, а також пропонували шляхи її подолання.

Зарубіжний досвід боротьби з корупцією вивчали Буга Г.С., Василенко О.Ю., Васильєва О. І., Васильєва Н. В., Мельник О.Г., Франков С.О., Швидкий Я.Ю. та ін. Зазначені автори досліджували ефективність іноземних антикорупційних стратегій, методи боротьби з корупцією в державному та

приватному секторах, а також успішні моделі запобігання корупційним проявам.

Метою кваліфікаційної роботи є розкриття значення етичних стандартів публічних службовців у формуванні ефективної антикорупційної політики та обґрунтування шляхів вдосконалення етичних стандартів для публічних службовців в Україні як засобу запобігання та протидії корупції.

Досягнення поставленої мети потребує вирішення таких **завдань**:

- розкрити суть поняття та основні принципи етики публічного службовця;
- дослідити нормативно-правові засади запобігання та протидії корупції публічних службовців в Україні, міжнародні стандарти та рекомендації у цій сфері;
- з’ясувати проблеми корупції в діяльності публічних службовців Тернопільської обласної та районної рад, проаналізувати корупційні справи та результати антикорупційних перевірок;
- розглянути вплив етичних норм на запобігання та протидію корупції, провести аналіз їх ефективності на прикладі кейсів Тернопільської обласної та районної рад;
- дослідити зарубіжний досвід запобігання корупції через етичні стандарти в публічній службі та перспективи їх адаптації в Україні;
- обґрунтувати стратегії підвищення ефективності методів запобігання і протидії корупційних діянь публічних службовців з метою їх адаптації до специфіки української системи публічного управління, зокрема до Тернопільської обласної та районної рад.

Об’єктом дослідження виступають етичні стандарти поведінки публічних службовців.

Предметом дослідження є вплив етики публічних службовців на зниження рівня корупції в Україні.

Методи дослідження. В процесі дослідження застосовувалися наступні методи: декомпозиції – для формування мети дослідження та постановки

завдань; структурно-функціональний аналіз для розкриття теоретичних аспектів етики публічного службовця; правовий аналіз – для дослідження нормативних засад запобігання корупції публічних службовців; аналізу і синтезу – для дослідження проблеми корупції в діяльності публічних службовців Тернопільської обласної та районної рад, аналізу корупційних справ та результатів антикорупційних перевірок, а також з'ясування впливу етичних норм на запобігання та протидію корупції в органах публічної влади; порівняльний аналіз для дослідження зарубіжного досвіду запобігання корупції через етичні стандарти в публічній службі та обґрунтування перспектив їх адаптації в Україні; абстрактно-логічний метод – для обґрунтування стратегій підвищення ефективності методів запобігання і протидії корупційних діянь публічних службовців з метою їх адаптації до специфіки української системи публічного управління, зокрема до Тернопільської обласної та районної рад; графічний і табличний методи – для наочного відображення результатів дослідження.

Практичне значення роботи полягає в розробці рекомендацій щодо вдосконалення методів запобігання та протидії корупційним діянням серед публічних службовців на місцевому рівні, зокрема в Тернопільській обласній та районних радах. Вивчення етики публічного службовця та нормативно-правових засад боротьби з корупцією дозволяє запропонувати ефективні механізми для покращення антикорупційної діяльності в цих органах влади, адаптуючи міжнародний досвід до специфіки української системи публічного управління. Результати дослідження можуть бути використані органами місцевого самоврядування для розробки та впровадження нових стратегій, політик та практик, спрямованих на підвищення ефективності роботи публічних службовців і зменшення рівня корупції в регіонах.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ЕТИКИ ПУБЛІЧНОГО СЛУЖБОВЦЯ ТА ТЕОРЕТИКО-НОРМАТИВНІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЇ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ

1.1. Поняття та основні принципи етики публічного службовця

Етика публічних службовців відіграє ключову роль у забезпеченні прозорості, відповідальності та довіри громадян до державних інституцій. Публічні службовці виступають як представники держави, тому їхня поведінка і рішення мають відповідати високим моральним стандартам. Дотримання етичних принципів допомагає забезпечити справедливість, законність і професіоналізм у виконанні службових обов'язків.

Етика є важливим елементом у формуванні правової та соціальної культури державних органів. Вона вимагає від публічних службовців не тільки виконання законів, а й моральної відповідальності за свої дії. В умовах сучасного суспільства, де рівень взаємодії між громадянами і державою постійно зростає, етична поведінка службовців стає фундаментом довіри до органів влади.

Перш ніж розглядати конкретні аспекти, варто звернути увагу на саме поняття «етика публічних службовців». Різні науковці підходять до його визначення по-різному, відображаючи різноманітні аспекти моральної поведінки та відповідальності в професійній діяльності.

Войтенко А.Б., Якобчук В.П., Пугачова Н.С. етику публічного службовця визначають, як сукупність моральних принципів і норм, які регулюють поведінку службовців у державних органах з метою забезпечення суспільної довіри та дотримання високих стандартів служіння громаді [12].

На думку Котович Г.В. етика публічного службовця визначає моральні обов'язки і відповідальність службовців перед суспільством, включаючи

справедливе, неупереджене і прозоре виконання своїх функцій [20].

Серих О.В. зазначає, що «етика публічного службовця є системою моральних принципів, яка покликана запобігати корупції, конфлікту інтересів та іншій неправомірній поведінці у сфері державного управління» [38, с. 105].

На думку Василевської Т. Е. «етика публічного службовця – це вимоги до моральної чистоти і поведінки, спрямовані на забезпечення професійної компетентності та доброчесності в процесі виконання своїх службових» [7, с. 156].

Баран А., Годик І. поняття етика публічного службовця визначають, як «набір моральних орієнтирів, які зобов'язують службовців діяти в інтересах громадян, не переслідуючи особистих вигод чи політичних уподобань» [2, с. 24].

Кравченко С. О. зазначає, що «етика публічного службовця передбачає дотримання принципів чесності, відкритості, відповідальності та поваги до прав людини при здійсненні своїх повноважень» [21, с. 105].

Сорокіна Н. Г. зауважує, що «етика публічного службовця охоплює норми поведінки, спрямовані на уникнення корупційних дій, використання посадових повноважень на благо суспільства та забезпечення ефективної роботи державних інституцій» [40, с. 78].

Хриков Є. М. етику публічного службовця визначає, як моральний компас, який допомагає службовцям дотримуватися принципів справедливості та рівності під час прийняття рішень і реалізації політики держави [51].

Джумагельдієва Г. Д., Сергієнко Л. В., Сергієнко І. Г. зазначають, що «етика публічного службовця базується на повазі до законів, моральних цінностей і стандартів професійної поведінки, забезпечуючи виконання службових обов'язків відповідально та чесно» [17, с. 126].

Мошенський С. етику публічного службовця визначає як «вимогу до службовців діяти на основі моральних стандартів, які сприяють розвитку довіри між державою та громадянами, підвищенню ефективності державного управління» [28, с. 117].

Стешенко Т.В., Ритова В.О., Хоменко А.В. зазначають, що етика публічного службовця визначає правила поведінки, які запобігають зловживанню владою і забезпечують належну взаємодію між державою та суспільством [45, с. 119].

Бобко Л., Сенишин Б., Сподарик Т., Станасюк О. дають наступне визначення: «етика публічного службовця – це моральні принципи, які керують поведінкою службовців у контексті їхньої професійної діяльності, забезпечуючи відповідальність за прийняті рішення» [4, с. 510].

Гончарук Н.Т., Сорокіна Н.Г. зауважують, що етика публічного службовця є моральним обов'язком державних службовців дотримуватися стандартів чесності, відповідальності та професіоналізму під час виконання своїх службових завдань [15].

На думку Серьогіна С. М., Липовської Н. А., Бородіна Є. І. «етика публічного службовця включає моральну відповідальність за суспільну довіру та підзвітність за свої дії перед громадянами та державою» [37, с. 74].

Узагальнюючи наведені вище трактування, етику публічного службовця можна визначити наступним чином: етика - це комплекс моральних принципів, норм та цінностей, які регулюють професійну поведінку осіб, що займають посади у державних органах або здійснюють публічне адміністрування. Вона спрямована на забезпечення справедливості, прозорості, підзвітності та відповідальності перед суспільством.

Етика вимагає від публічних службовців дотримання високих стандартів чесності, об'єктивності та неупередженості, з метою запобігання корупції, конфліктам інтересів та іншим неправомірним діям. Основними аспектами етики є забезпечення ефективного функціонування державних інституцій через належне виконання службових обов'язків, дотримання прав людини, служіння громаді, а також відповідальність за прийняті рішення та використання владних повноважень. Етика публічної служби формує довіру до держави, сприяє суспільному добробуту та гарантує професіоналізм у взаємодії між державою і громадянами.

Слід зазначити, що етика публічного службовця виконує низку важливих завдань та функцій, які забезпечують належне функціонування публічної служби та сприяють розвитку довіри між державою і громадянами.

Серед основних функцій етики публічного службовця можна виокремити наступні (табл. 1.1).

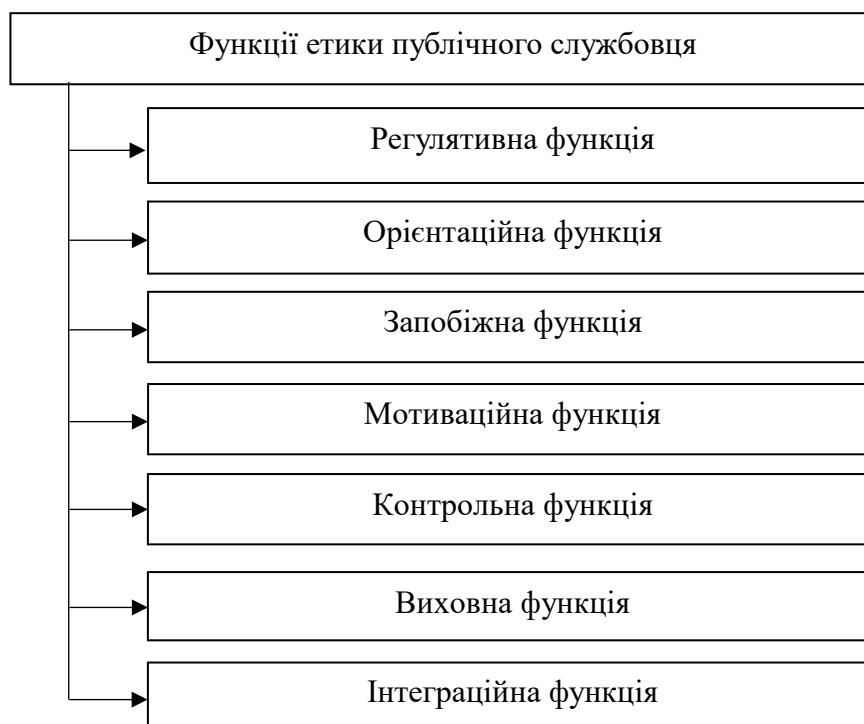

Рис. 1.1. Функції етики публічного службовця

Джерело: складено на основі [40, с. 79]

Наведемо більш детальну характеристику функцій етики публічного службовця:

1. Регулятивна функція. Етика встановлює моральні норми та правила поведінки, які регулюють дії службовців під час виконання їхніх обов'язків, запобігаючи неправомірним вчинкам, зловживанням владою та корупції.

2. Орієнтаційна функція. Етичні принципи допомагають службовцям орієнтуватися у складних ситуаціях, приймати правильні рішення, виходячи з суспільних інтересів та моральних цінностей.

3. Запобіжна функція. Етичні стандарти служать профілактикою конфліктів інтересів, корупційних дій, неетичної поведінки, забезпечуючи

належне виконання службових обов'язків.

4. Мотиваційна функція. Етика стимулює публічних службовців діяти в інтересах громадськості, підвищуючи їхню відповідальність за свої дії, а також сприяє формуванню позитивного іміджу державних інституцій.

5. Контрольна функція. Етичні норми виконують роль механізму контролю за поведінкою службовців, допомагаючи оцінювати їхню відповідність етичним вимогам та вимогам суспільства.

6. Виховна функція. Етика публічних службовців сприяє формуванню високих моральних якостей, відповідальності та чесності, підтримуючи професіоналізм і дотримання етичних норм у процесі публічної служби.

7. Інтеграційна функція. Етичні принципи допомагають публічним службовцям співпрацювати в рамках єдиних моральних стандартів, що сприяє підвищенню згуртованості колективу та ефективності управлінських процесів.

Ці функції забезпечують підтримку високих моральних стандартів у публічній службі та сприяють ефективному виконанню державних обов'язків, орієнтованих на благо суспільства.

Завдання етики публічного службовця є важливими для формування належної поведінки службовців і забезпечення ефективної та прозорої роботи державних органів. Основними завданнями етики публічного службовця можна вважати такі (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Завдання етики публічного службовця

Завдання	Характеристика
1	2
Формування стандартів поведінки	Встановлення чітких моральних принципів і правил, які регулюють поведінку публічних службовців і їхню взаємодію з громадянами, колегами та органами влади.
Забезпечення прозорості	Сприяння відкритості в роботі державних установ через дотримання етичних норм, що дозволяє громадянам бути впевненими у чесності та підзвітності службовців.
Запобігання корупції	Розробка і впровадження етичних стандартів, що сприяють уникненню неправомірних дій, зловживання владою і конфліктів інтересів.
Підвищення довіри до публічних інституцій	Формування у громадян довіри до державних служб через демонстрацію відповідальної і морально чистої поведінки публічних службовців.

Сприяння справедливості	Забезпечення рівноправного та неупередженого ставлення до всіх громадян незалежно від їхнього соціального статусу, політичних переконань чи інших ознак.
Вдосконалення професіоналізму	Сприяння розвитку моральної відповідальності та професійних якостей у публічних службовців, що дозволяє їм ефективніше

Продовження табл. 1.1

1	2
	виконувати свої обов'язки.
Попередження неправомірної поведінки	Запобігання діям, які можуть завдати шкоди суспільним інтересам або підірвати довіру до державних інституцій.
Мотивація до служіння суспільству	Заохочення публічних службовців діяти в інтересах суспільства, виконуючи свої обов'язки з максимальною відповідальністю та чесністю.
Розробка етичних кодексів	Створення конкретних правил і норм етичної поведінки для публічних службовців, які є частиною їхньої професійної діяльності.

Джерело: складено на основі [41, с. 85]

Зазначені завдання спрямовані на те, щоб публічні службовці орієнтувалися на інтереси суспільства, а не на особисті вигоди чи привілеї. Виконуючи свої обов'язки, службовці повинні керуватися моральними та етичними нормами, що допомагає забезпечити прозорість і відповідальність в ухваленні рішень. Дотримання високих моральних стандартів створює умови для зміцнення довіри громадян до державних інституцій та сприяє ефективному управлінню. Ці завдання також підвищують професійну відповідальність, оскільки службовці повинні діяти чесно, справедливо та неупереджено, виконуючи свої функції на благо суспільства, захищаючи громадські інтереси.

Важливо зазначити, що ключові принципи професійної етики публічних службовців – це фундаментальні ідеї та керівні орієнтири, які лежать в основі діяльності публічної служби та визначають ціннісні і ідеологічні підходи до управління в суспільстві. Ці принципи загально відображають моральні вимоги, задають напрямок та пріоритети, на яких будується публічна служба. Публічні службовці повинні дотримуватися цих засад у своїй діяльності. Ігнорування цих вимог може поставити під сумнів законність професійної діяльності, підірвати довіру до професіоналізму службовців і викликати загальне невдоволення громадян щодо державного управління, що в крайніх випадках може призвести

до соціальної нестабільності [42, с. 160].

У «Загальних правилах етичної поведінки державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування» [18] зазначається, що етичні норми державних службовців спираються на принципи, визначені Законом України «Про державну службу», а також на загальні вимоги, прописані в Законі України «Про запобігання корупції».

Так, в Законі України «Про державну службу» (стаття 4) визначаються ключові принципи, на яких базується діяльність державних службовців нашої країни (рис. 1.2).

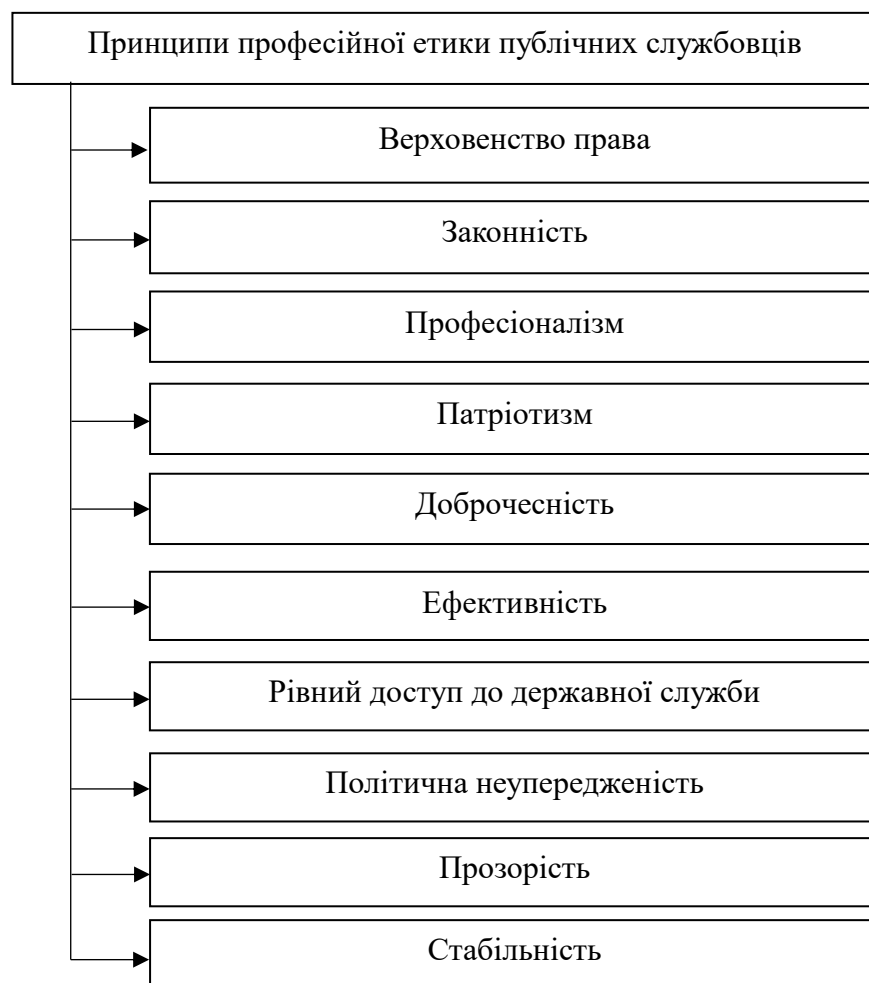

Рис. 1.2. Принципи професійної етики публічних службовців

Джерело: складено на основі [34]

Наведемо більш детальну характеристику зазначених принципів:

1. Верховенство права. Забезпечення пріоритетності прав і свобод людини та громадянина згідно з Конституцією України, що визначає спрямованість і

зміст дій державних службовців під час виконання своїх функцій.

2. Законність. Обов'язок діяти виключно на підставі, в межах повноважень і у спосіб, передбачений Конституцією та законами України.

3. Професіоналізм. Виконання посадових обов'язків компетентно, неупереджено й об'єктивно, постійне вдосконалення професійних навичок і знань, а також вільне володіння державною мовою, а за потреби – мовами національних меншин відповідно до законодавства.

4. Патріотизм. Вірність та відданість Українському народові, служіння інтересам держави.

5. Добросесність. Орієнтація на захист суспільних інтересів та відмова від пріоритетності приватних інтересів під час виконання службових обов'язків.

6. Ефективність. Раціональне і результативне використання ресурсів для реалізації державної політики.

7. Рівний доступ до державної служби. Заборона дискримінації та надання необґрунтованих переваг окремим громадянам під час вступу на державну службу чи проходження служби.

8. Політична неупередженість. Відсутність впливу політичних поглядів на прийняття рішень, а також утримання від демонстрації політичних симпатій під час виконання посадових обов'язків.

9. Прозорість. Забезпечення доступу до інформації про діяльність державного службовця, за винятком випадків, передбачених Конституцією та законами.

10. Стабільність. Державні службовці призначаються на посади безстроково, за винятком передбачених законом випадків, і їхня служба не залежить від політичних змін в органах державної влади.

Загалом, етичні принципи і цінності забезпечують здатність критично оцінювати ідеї та рішення, допомагають професіоналові бути морально свідомим і захищають від «моральної сліпоти», втрати орієнтирів та сенсу. Власні цінності та ідейні підходи до професійної діяльності можуть для людини становити єдність, формуючи ідеал професіоналізму. Проте цей ідеал є

недосяжним завершенням, оскільки постійно вимагає саморозвитку та самоосвіти. Такий збіг цінностей і раціональних концептів може носити тимчасовий або локальний характер, що також слід враховувати в теорії та практиці публічної служби. Таким чином, етичні принципи визначають основний вектор професійної діяльності.

Отже, етика публічних службовців є ключовим елементом, що визначає стандарти поведінки та моральні орієнтири під час виконання службових обов'язків. Вона сприяє підвищенню довіри громадян до державних інституцій, забезпечує прозорість і справедливість у прийнятті рішень, запобігає корупції та спрямовує діяльність службовців на захист суспільних інтересів. Дотримання етичних норм є основою для ефективної та відповідальної роботи публічних службовців, що сприяє стабільному розвитку суспільства.

1.2. Нормативно-правові засади запобігання та протидії корупції публічних службовців в Україні, міжнародні стандарти та рекомендації у цій сфері

Протягом історії всього людства корупція та влада були нероздільні, держава еволюціонувала одночасно з корупцією. Глобалізація та становлення світового господарства дозволили корупції вийти на міжнародний рівень та стати одним із найнебезпечніших та наймасовіших явищ сучасності.

Корупція серед публічних службовців є серйозною проблемою, яка порушує основоположні принципи професійної етики та підриває довіру громадян до державних інституцій. Незаконні дії, такі як зловживання службовим становищем, хабарництво та інші форми корупції, суперечать принципам доброчесності, прозорості та відповідальності, що є основою роботи публічної служби. Корупція не лише шкодить ефективності державного управління, але й спричиняє соціальну несправедливість, знижує рівень правової держави та ставить під загрозу суспільні інтереси, тому її запобігання та протидія чітко регламентується законодавством [3, с. 65].

Як суспільне явище корупція існує протягом тисячоліть і має глибоке коріння в різних історичних епохах та культурах. Розгляд історії розвитку корупції допоможе краще зрозуміти, як змінювалося це явище з плином часу, які фактори впливали на його поширення та які заходи вживалися для боротьби з ним на різних етапах розвитку суспільства.

В архівах Стародавнього Вавилону відображено перші згадки про корупцію в системі державної влади, що стосуються другої половини XXIV ст. до н.е. Шумерський цар міста-держави Лагаша Уруїнімгіна вважається першим правителем – борцем з корупцією [31].

В епоху шумерів і семітів цар реформував державне управління з метою припинення зловживань чиновників і суддів, а також зменшення здирництва незаконних винагород у храмових священиків з боку царської адміністрації. Незважаючи на жорстокі покарання за хабарництво, боротьба з ним не призводила до бажаних результатів [31].

На противагу корупції виступали положення давньоіндійського трактату з мистецтва управління державою «Артхашасіра» (IV ст. до н.е.). Цей трактат ставив найважливішим завданням перед царем – боротьбу з казнокрадством. У ньому описується 40 способів розкрадання казенного майна, а основним способом боротьби з хабарництвом визнавалося стеження.

Визначення «corruptere» у римському праві трактувалося найзагальнішим чином, як ушкоджувати, ламати, руйнувати, підкуповувати і означало протиправні дії судової практики. Це поняття походить від поєднання латинських слів «correi» – кілька учасників в одній із сторін зобов'язального відношення з приводу єдиного предмета та «ruptere» – ламати, пошкоджувати, скасовувати [26].

У давньоримських Законах XII таблиць термін «corruptere» починає використовуватися у значеннях «мінати за гроші свідчення в суді» та «підкуповувати суддю». У результаті утворився самостійний термін, який передбачав участь у діяльності кількох (не менше двох) осіб, метою яких було псування чи пошкодження нормального перебігу судового процесу чи процесу

управління справами суспільства. У Стародавньому Римі Юлій Цезар суворо карав за підкуп та подарунки посадовцям. Наприклад, заборонявся прийом намісниками у провінціях золотих вінків від підвладних міст [39, с, 43].

Аристотель представляв корупцію як найважливіший фактор, здатний привести державу до виродження. У свою чергу, Платон розглядав корупцію як одну з найважливіших соціальних вад, що вимагають викорінення. Незважаючи на різні думки філософів щодо корупції, обидва визначали категорію як політичну, а виходячи з цього, тиранію визначали, як корумповану форму монархії [26]. Трохи пізніше поняття корупції набуло правового характеру.

Щодо історії нашої держави, то перші згадки про корупцію належать до літописів XIII століття.

У рамках наукового аналізу корупція розглядається як комплексне кримінологічне та соціо-економічне явище, що характеризується багаторівневою структурою та змістом. Корупційні дії включають широкий спектр суспільно небезпечних діянь, які мають значну варіативність, що обумовлює їх складний і багатогранний характер.

Одним із ключових аспектів корупції є конфлікт інтересів, що виникає між діями посадових осіб та інтересами їх роботодавців або між діями виборних представників та громадськими інтересами. Ці дії часто схожі на шахрайство, яке здійснюється державними службовцями, і кваліфікуються як злочини проти державної влади.

З економічної точки зору корупція розглядається як феномен, породжений економічними відносинами, і істотно впливає на їх динаміку та розвиток. Вона охоплює такі елементи, як підкуп державних чиновників для ухвалення економічно вигідних рішень, незаконне відмивання капіталів, конфлікт інтересів, посадове підроблення, порушення професійного кодексу поведінки та підкуп в органах місцевого самоврядування, що характеризує її як поширене явище у сучасному економічному контексті [26].

Політична корупція, з іншого боку, розглядається як механізм боротьби за владу та метод її підтримки, визначається як дії, які вчиняють посадові особи,

не легітимно використовуючи своє становище з метою придбання та збереження влади в суспільстві [3, с. 66].

Необхідно відмітити, що в науковій літературі поняття корупція трактується науковцями по-різному.

Так, Мартинов Д. Ю., Обушна Н. І. корупцію визначають як зловживання владою або посадовим становищем задля отримання особистої вигоди або вигоди для третіх осіб [26].

Мошнін А. під корупцією розуміє «незаконні дії посадових осіб, спрямовані на отримання матеріальних або інших благ шляхом порушення встановлених законодавством норм і правил» [29, с. 107].

На думку Нонік В. В. «корупція – це суспільно небезпечне явище, яке полягає в порушенні принципів чесності, доброчесності та законності через використання державної влади для особистих цілей» [33, с. 100].

Білецький А.В. зазначає, що «корупція – це обмін публічних ресурсів або повноважень на приватні вигоди, який суперечить суспільним інтересам» [3, с. 54].

Гречанюк Р. під корупцією розуміє форму незаконної діяльності, що включає підкуп, хабарництво, зловживання службовим становищем з метою отримання неправомірної вигоди [16, с. 30].

На думку Новак А.Н. корупція – зловживання довірою держави або суспільства з боку посадових осіб з метою отримання приватної вигоди за рахунок суспільних ресурсів [31].

Головкін Б.М. визначає поняття корупція як неправомірну поведінку публічних службовців, яка суперечить принципам доброчесності і прозорості, викривляючи процес прийняття рішень на користь певних осіб [14, с. 255].

Гладкий В.В. під корупцією розуміє порушення службових обов'язків в інтересах особистої вигоди або третіх осіб, що підриває легітимність державної влади [13, с. 125].

На думку Новікова О. В. «корупція – це незаконна дія, що полягає в отриманні матеріальних або нематеріальних вигод через зловживання владними

повноваженнями» [32, с. 59].

Боровик А.В. корупцію визначає як викривлення публічної служби через зловживання владою для досягнення власних інтересів всупереч інтересам держави та суспільства [5, с. 61].

Шкелебей В. А. зазначає, що «корупція – система незаконних відносин між державними службовцями та громадянами або юридичними особами, яка базується на обміні послугами або вигодами в обхід закону» [54, с. 346].

На думку Скочиляс-Павлів О. В. «корупція – це порушення етичних та правових норм, яке проявляється через хабарництво, відкат, зловживання владою для особистих або приватних інтересів» [39, с. 42].

Хавронюк М. І. корупцію визначає як дію або бездіяльність посадових осіб, що порушує закон і спрямована на отримання неправомірних переваг або благ [50, с. 79].

Кравчук М., Лаврів І. під корупцією розуміють протиправне використання службових повноважень для особистого збагачення або надання переваг іншим особам за рахунок публічних інтересів [22, с. 32].

Васильєва О. І., Васильєва Н. В. корупцію трактують як «незаконне отримання матеріальних або нематеріальних вигод особами, наділеними владними повноваженнями, в обмін на порушення встановлених правил і законів» [9, с. 63].

Узагальнюючи наведені визначення під корупцією в публічній службі слід розуміти зловживання владними повноваженнями посадових осіб, що проявляється у формі неправомірного отримання вигоди або переваг, порушення принципів доброчесності, прозорості та законності. Це явище негативно впливає на ефективність державного управління, підриває довіру суспільства до державних інституцій і шкодить загальному розвитку суспільства. Корупція в публічній службі включає такі дії, як хабарництво, зловживання службовим становищем, конфлікт інтересів та інші форми неправомірної поведінки, що ставлять інтереси особисті або приватні вище суспільних.

В Україні поняття «корупція» визначено на законодавчому рівні. Так, згідно ст. 1 ч. 1 Закону України «Про запобігання корупції», корупція – це: «використання особою, на яку поширюється дія цього закону (наприклад, народні депутати України, державні службовці, посадові особи місцевого самоврядування), наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб чи прийняття такої вигоди чи обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди вище зазначеній особі, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень чи пов'язаних з ними можливостей» [35].

Слід зазначити, що більшість дослідників сходяться на думці, що ключовим фактором, що сприяє корупції, є недосконалість політичних інститутів, які могли б надати ефективні механізми внутрішнього та зовнішнього стримування корупційних процесів. Різні прояви корупції мають різні етичні оцінки: одні дії вважаються злочинними, інші лише аморальними.

Види корупції в сфері публічної служби наведено в табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Види корупції в сфері публічної служби

Види	Характеристика
Хабарництво	Пропозиція, передача або отримання хабаря для ухвалення певного рішення або здійснення дії
Зловживання службовим становищем	Використання посадових повноважень для отримання вигод або привілеїв
Конфлікт інтересів	Ухвалення рішень на користь власних бізнес-інтересів або близьких осіб всупереч інтересам служби
Відкат	Незаконне отримання грошей або інших вигод при укладенні державних контрактів або інших угод
Кумівство (непотизм)	Призначення на посади близьких родичів або друзів, незалежно від їхньої кваліфікації.
Лобізм	Неофіційний вплив на ухвалення рішень з метою отримання вигоди для певної особи або групи осіб, що суперечить інтересам суспільства
Незаконне збагачення	Отримання службовцями активів, які не відповідають їхнім офіційним доходам
Продаж посад	Пропозиція посад за гроші або інші вигоди
Протекціонізм	Підтримка або надання переваг певним особам або компаніям у державних тендерах, закупівлях чи призначеннях

Вимагання	Примус службовими особами до надання неправомірної вигоди шляхом погроз або обіцянок сприяти вирішенню певних питань
-----------	--

Джерело: складено на основі [50, с. 92]

Зазначені види корупції відображають різні форми прояву цього явища та допомагають краще розуміти механізми його виникнення й поширення в публічній службі.

Нормативно-правові засади, що регулюють боротьбу з корупцією серед публічних службовців, відіграють важливу роль у забезпеченні прозорості, добросовісності та підзвітності державного апарату. Сучасне українське законодавство у цій сфері побудоване на принципах міжнародних стандартів та рекомендацій, що сприяє підвищенню ефективності антикорупційних заходів і створює умови для більшої відповідальності публічних службовців за свої дії.

До основних нормативно-правових актів, що спрямовані на запобігання та протидію корупції, відносять:

1. Кримінальний кодекс України, який передбачає кримінальну відповідальність за вчинення корупційних злочинів, таких як хабарництво, зловживання службовим становищем, незаконне збагачення. У примітці до статті 45 Кримінального кодексу України (ККУ) визначено, що до корупційних кримінальних правопорушень належать правопорушення, передбачені такими статтями, як 191, 262, 308, 312, 313, 320, 357, 410 ККУ, за умови, що вони вчинені шляхом зловживання службовими повноваженнями. Наприклад, це може бути привласнення або розтрата майна, заволодіння ним через зловживання службовим становищем. Також до корупційних відносяться правопорушення, визначені статтями 210, 354, 364, 364¹, 365², 368-369² ККУ, такі як підкуп працівників підприємств, службових осіб приватних юридичних осіб, осіб, які надають публічні послуги, або ж пропозиція, обіцянка чи надання неправомірної вигоди службовим особам [24].

2. Закон України «Про державну службу» окрім регулювання професійної діяльності державних службовців встановлює етичні норми поведінки, обов'язок дотримуватися антикорупційних вимог і відповідальність за

порушення [34].

3. Закон України «Про запобігання корупції» визначає основні заходи для запобігання корупційним правопорушенням, встановлює механізми для розробки та впровадження антикорупційної політики, зобов'язує публічних службовців декларувати майно та доходи, забороняє отримання неправомірної вигоди [35].

4. Закон України «Про Національне антикорупційне бюро України» визначає правові засади організації та діяльності НАБУ, його основні завдання, функції, права та обов'язки. Згідно з цим законом, НАБУ є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом, що діє з метою запобігання корупційним правопорушенням, їх виявлення та розслідування, а також боротьби з корупцією серед посадових осіб. Цей закон спрямований на формування дієвого механізму для боротьби з корупцією в Україні, покращення правопорядку та відновлення довіри суспільства до державних органів [36].

За вчинення корупційних кримінальних правопорушень, а також злочинів, пов'язаних із корупцією в Україні, суд може застосувати такі види покарань:

- штраф;
- заборону обіймати певні посади або займатися конкретною діяльністю;
- громадські роботи;
- виправні роботи;
- конфіскацію майна;
- арешт;
- обмеження волі;
- позбавлення волі на певний термін.

До головних міжнародних стандартів та рекомендацій в сфері протидії корупції відносяться:

1. Конвенція ООН проти корупції – головний міжнародний документ, який зобов'язує країни-учасниці, включаючи Україну, створювати ефективні механізми для запобігання корупції, включаючи міжнародну співпрацю та технічну допомогу [19].

2. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією – передбачає криміналізацію корупційних дій як на національному, так і міжнародному рівнях, зокрема активне та пасивне хабарництво [23].

3. Стамбульський план дій (Ініціатива Організації економічного співробітництва та розвитку) – містить рекомендації для країн регіону, включаючи Україну, щодо вдосконалення антикорупційних законів, зниження корупційних ризиків і підвищення прозорості в державному управлінні [43].

4. Принципи доброчесності, розроблені Групою держав проти корупції (GRECO). Ця група, що діє під егідою Ради Європи, надає рекомендації щодо вдосконалення антикорупційної політики, зокрема у сфері контролю за діяльністю державних службовців, а також заходів для запобігання конфлікту інтересів [44].

Дотримання цих міжнародних норм і принципів є критично важливим для забезпечення прозорості та ефективної роботи державних органів України, а також для зміцнення довіри громадян і міжнародної спільноти до публічної служби.

Основні міжнародні рекомендації щодо запобігання корупції:

- введення ефективних механізмів декларування активів і доходів публічних службовців;
- забезпечення незалежності антикорупційних органів;
- запровадження механізмів захисту викривачів корупції;
- залучення громадянського суспільства до антикорупційної діяльності;
- міжнародна співпраця у боротьбі з корупцією та обмін інформацією між країнами.

Таким чином, нормативно-правові засади запобігання та протидії корупції публічних службовців в Україні є важливим елементом забезпечення правопорядку та підвищення довіри до державних інститутів. Система антикорупційного законодавства включає в себе законодавчі акти, міжнародні стандарти та рекомендації, має на меті створити ефективні механізми боротьби з корупційними проявами.

Ключовими аспектами цієї системи є визначення корупційних правопорушень, встановлення відповідальності за їх скоєння, а також створення спеціалізованих органів для їх розслідування. Міжнародні зобов'язання України в цій сфері допомагають інтегрувати кращі світові практики та сприяють постійному вдосконаленню національного законодавства.

Таким чином, для досягнення значного прогресу у боротьбі з корупцією важливо, щоб усі сторони – держава, суспільство та міжнародна спільнота – об'єднали зусилля, спрямовані на забезпечення прозорості, підзвітності та справедливості в публічному секторі. Це допоможе створити умови для ефективної діяльності державних службовців, які працюють на благо суспільства.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИХ МЕТОДІВ В ЗАПОБІГАННІ КОРУПЦІЙНИХ ДІЯНЬ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ ТЕРНОПІЛЬСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ТА РАЙОННОЇ РАД

2.1. Проблеми корупції в діяльності публічних службовців Тернопільської обласної та районної рад, аналіз корупційних справ та результатів антикорупційних перевірок

Корупція залишається значною проблемою в діяльності публічних службовців на всіх рівнях, впливаючи на ефективність управлінських процесів, добробут громадян та довіру до органів публічної влади. Вона підриває основи демократичного врядування, перешкоджаючи реалізації важливих соціальних, економічних та політичних ініціатив. В умовах зростаючої потреби в прозорості, публічна влада, зокрема в Тернопільській області, стикається із викликами щодо боротьби з цим явищем.

У зв'язку з цим доцільно розглянути конкретні приклади корупційних справ, щодо діяльності публічних службовців Тернопільської обласної та районної рад, а також провести детальний аналіз результатів антикорупційних перевірок. Цей підхід дозволить не лише висвітлити масштаби корупційних проявів, але й виявити ключові фактори, які сприяють їхньому розвитку. Зокрема, розгляд справ, пов'язаних із вимаганням неправомірної вигоди, допоможе зрозуміти механізми, які використовують корупціонери для зловживання своїм становищем.

Також важливо врахувати реакцію правоохоронних органів на ці випадки, оскільки їхні дії відіграють вирішальну роль у подоланні корупції. Аналізуючи конкретні випадки, можна виокремити закономірності, що характеризують корупційні схеми в Тернопільській області, і визначити ефективність заходів, які вживаються для їхнього подолання. Таким чином, вивчення корупційних

справ не лише сприятиме формуванню цілісного уявлення про проблему, але й дозволить знайти шляхи її вирішення та покращити систему публічного управління в регіоні.

1. Вимагання 2,4 млн грн головою Тернопільської обласної ради і двома заступниками ОВА у волонтера.

Національне антикорупційне бюро України (НАБУ) та Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП) провели успішну операцію, в результаті якої було затримано голову Тернопільської обласної ради та двох заступників голови Тернопільської обласної військової адміністрації за підозрою в одержанні неправомірної вигоди. Дії затриманих кваліфіковано за частиною 4 статті 368 Кримінального кодексу України, що свідчить про серйозність правопорушення [11].

Згідно з даними слідства, посадовці вимагали від підприємця, який займався волонтерською діяльністю на підтримку армії, близько 2,4 мільйона гривень за вже виконані роботи з будівництва та ремонту інфраструктурних об'єктів. В обмін на ці кошти вони обіцяли підписати акти виконаних робіт та сприяти у погашенні боргу комунального підприємства перед підприємцем [11].

Цікаво, що сума яку вимагали становила 10% від загальної вартості боргу, що говорить про типову практику корупційних «відкатів». Навіть незважаючи на те, що підприємець активно підтримував армію та займався волонтерством, це не завадило можновладцям вчинити тиск і вимагати хабар. Затримання відбулося після передачі третього траншу в розмірі понад 600 тисяч гривень, що ще раз підкреслює системну природу корупційних схем на місцевому рівні [11].

Розслідування почалося на основі заяви громадянина, який став жертвою корупційних вимог. Цей випадок демонструє, що навіть у ситуаціях, коли людина робить добрі справи, корупція може заважати та підривати довіру до державних установ. Важливо, щоб такі випадки стали уроком для суспільства та влади, підкреслюючи необхідність боротьби з корупційними проявами на всіх рівнях [11].

Аналіз випадку вимагання коштів у бізнесмена-волонтера, виявляє ряд

важливих аспектів, які ілюструють глибокі корупційні проблеми в публічному секторі України.

1. Використання службового становища.

Цей випадок демонструє, як державні посадовці зловживають своїм статусом для отримання неправомірної вигоди. Голова обласної ради та його заступники використовували своє службове становище, щоб вимагати хабар від підприємця, який займався волонтерською діяльністю. Це свідчить про те, що навіть в умовах, коли державні органи повинні підтримувати та сприяти бізнесу, вони можуть ставати джерелом корупційних схем.

2. Підрив довіри до влади.

Вимагання хабаря у волонтера, який надає допомогу армії, підриває довіру до органів влади на місцевому та національному рівні. Коли посадовці, що мають обов'язок служити суспільству, порушують етичні норми, це призводить до зневіри в громаді щодо їхньої доброчесності та ефективності. Такі випадки формують негативний імідж публічної служби, що, в свою чергу, впливає на участь громадян у суспільному житті.

3. Системність корупційних схем.

Сума в 2,4 мільйона гривень, що становить 10 % від загальної вартості виконаних робіт, вказує на те, що подібні корупційні практики можуть бути типовими для публічного сектору. Це свідчить про те, що високопосадовці можуть використовувати схожі схеми для отримання неправомірних вигод в інших регіонах, що підкреслює системний характер корупції. Важливо впроваджувати комплексні реформи в державному управлінні та створювати ефективні механізми контролю за діяльністю публічних службовців, щоб протидіяти подібним проявам та підвищувати прозорість у витратах бюджетних коштів.

4. Реакція правоохоронних органів.

Затримання посадовців «на гарячому» свідчить про певний прогрес у боротьбі з корупцією в Україні. Це може стати прикладом для інших підприємців, які стикаються з подібними ситуаціями, демонструючи, що

зловживання владою не залишаться безкарними. Проте важливо, щоб така реакція правоохоронних органів була не поодинокую, а стала частиною постійного процесу боротьби з корупцією.

5. Необхідність просвітницької роботи.

Цей випадок також вказує на важливість просвітницької роботи серед підприємців та громадян щодо їх прав і можливостей у боротьбі з корупцією. Знання про законодавство, механізми захисту та підтримка з боку громадських організацій можуть суттєво допомогти у виявленні та повідомленні про корупційні факти.

У цілому, цей випадок є яскравим прикладом того, як корупція в публічному секторі підриває демократичні цінності та ускладнює розвиток суспільства. Ефективна боротьба з цим явищем вимагатиме зусиль з боку держави, правоохоронних органів та суспільства в цілому.

2. Вимагання 30 тис. грн. у військовослужбовця депутатом Тернопільської обласної ради

Національне антикорупційне бюро (НАБУ) разом із Спеціалізованою антикорупційною прокуратурою (САП) завершили розслідування щодо депутата Тернопільської обласної ради від партії «Довіра», Олега Щиголя, за підозрою в отриманні неправомірної вигоди у розмірі 30 тисяч гривень від військовослужбовця Збройних сил України. За інформацією САП, досудове розслідування завершилося 31 травня 2024 року. Справа відкрито для ознайомлення стороні захисту [46].

Слідство встановило, що в січні 2024 р. О. Щиголь запропонував військовослужбовцю допомогти в отриманні матеріальної допомоги на лікування. В обмін на цю послугу чиновник вимагав повернути половину отриманих коштів після їх надходження на банківську картку. Пізніше його затримали за підозрою у злочині [46].

Аналіз даного випадку, виявляє кілька важливих аспектів, які ілюструють характер корупційних практик в Україні, особливо в умовах війни та нестабільності.

1. Використання службового становища для особистої вигоди.

Цей випадок демонструє, як представники влади можуть зловживати своїм становищем для отримання неправомірної вигоди, навіть коли йдеться про допомогу військовослужбовцям. Запропонування послуг із виділення матеріальної допомоги на лікування в обмін на частину цих коштів ілюструє, як корупція проникає навіть у сфери, які, здавалося б, мають на меті підтримку людей, що ризикують своїм життям заради країни.

2. Системні проблеми в антикорупційних механізмах.

Справа підкреслює існуючі проблеми у боротьбі з корупцією в Україні. Навіть з наявністю антикорупційних органів, таких як НАБУ та САП, існує питання ефективності та швидкості реагування на корупційні злочини. Ситуації, коли корупція триває в умовах війни, свідчать про недостатню прозорість та контроль з боку суспільства за діями публічних службовців.

3. Вплив корупції на суспільну довіру.

Подібні випадки, як цей, підривають довіру до органів влади та загалом до держави. Громадяни стають скептичними щодо намірів своїх обранців, що може призвести до зниження участі громадськості у політичному процесі. Коли корупція стає нормою, це веде до апатії населення і зневаги до законів та інститутів.

4. Необхідність реформ.

Вирішення таких проблем вимагає комплексних реформ у сфері управління, зокрема, підвищення рівня прозорості та підзвітності публічних службовців. Важливо також забезпечити механізми захисту тих, хто повідомляє про корупційні практики, щоб стимулювати суспільство до боротьби з цим явищем.

Отже, даний випадок є яскравим прикладом корупційних практик, які не тільки підривають основи державного управління, а й загрожують національній безпеці, особливо в контексті військових дій. Аналіз подібних ситуацій є важливим для розробки ефективних стратегій боротьби з корупцією і зміцнення довіри до державних інститутів.

3. Вимагання 300 тис. дол. США депутатом Тернопільської райради

Перед судом постане колишній депутат Тернопільської районної ради, який одночасно виконував обов'язки заступника керівника однієї з об'єднаних територіальних громад (ОТГ) Тернопільської області. Національне антикорупційне бюро (НАБУ) і Спеціалізована антикорупційна прокуратура (САП) висунули проти нього звинувачення у вимаганні неправомірної вигоди в розмірі 300 тисяч доларів США [10].

Згідно з даними слідства, ситуація виникла в контексті оформлення документів для продажу аграрного підприємства, що належало одному з підприємців у Тернопільській області. Підприємець зіткнувся із судовим спором з місцевою ОТГ щодо права власності на землю, що ускладнило угоду. З метою вирішення проблеми аграрій запропонував потенційному покупцеві «владнати» питання з документами через хабар. Він обіцяв заплатити 20 тисяч доларів США судді Господарського суду Тернопільської області за ухвалення потрібного рішення, а також 300 тисяч доларів США заступнику керівника ОТГ, який, до того ж, був депутатом районної ради, і адвокату за те, щоб уникнути перешкод у оформленні права власності та відмовитися від оскарження рішення суду [10].

Проте покупець відмовився від запропонованих умов і звернувся до НАБУ. У листопаді 2023 року депутату, його спільнику та власнику аграрного підприємства було пред'явлено підозру.

Кваліфікація дій обвинувачених:

- колишній депутат Тернопільської районної ради – частина 4 статті 368 Кримінального кодексу України;
- адвокат – частина 5 статті 27, частина 4 статті 368 КК України;
- керівник аграрного підприємства – частина 2 статті 15, частина 4 статті 27, частина 3 статті 369 КК України [10].

Аналіз справи колишнього депутата Тернопільської районної ради, який вимагав хабар у розмірі 300 тис. доларів США, виявляє ряд ключових аспектів, що свідчать про серйозні проблеми корупції в Україні, зокрема на місцевому

рівні.

1. Зловживання службовими повноваженнями.

Цей випадок ілюструє, як посадові особи можуть зловживати своїми повноваженнями для отримання неправомірної вигоди. Депутат, обіймаючи дві відповідальні посади, використовував свій вплив для створення штучних перешкод у процесі оформлення прав на землю, чим ставив бізнесмена в складне становище. Це підкреслює ризик, що виникає, коли особи з доступом до державних ресурсів і впливом можуть маніпулювати процедурними питаннями на свою користь.

2. Взаємозв'язок між приватним сектором і державними органами.

Аграрій, прагнучи вирішити проблему з правом власності, опинився в ситуації, де йому запропонували "послуги" за гроші. Це свідчить про те, що підприємці часто змушені звертатися до корупційних схем, щоб забезпечити свою діяльність. У результаті, таке середовище створює ситуацію, коли законність та прозорість у бізнес-процесах ставляться під загрозу, а чесні підприємці втрачають конкурентні переваги.

3. Негативні наслідки для бізнес-клімату.

Корупція негативно впливає на інвестиційний клімат у регіоні. Інвестори і підприємці, спостерігаючи такі випадки, можуть ухвалити рішення про вихід з ринку або уникнення інвестицій у регіони з високим рівнем корупції. Це, в свою чергу, призводить до зниження економічного зростання, оскільки нові ідеї та проекти блокуються або сповільнюються через потребу у хабарях.

4. Викриття та реакція правоохоронних органів.

Факт того, що покупець вирішив звернутися до НАБУ, свідчить про зростаючу свідомість підприємців щодо корупційних практик і готовність боротися з ними. Цей випадок також підкреслює важливість активних дій правоохоронних органів у розслідуванні та покаранні корупціонерів, що є необхідною умовою для відновлення довіри суспільства до державних інститутів.

5. Потреба в реформуванні системи.

Цей випадок вказує на необхідність реформування системи управління на місцевому рівні, щоб зменшити можливості для корупції. Розробка та впровадження прозорих механізмів оформлення документів, посилення контролю за діяльністю державних службовців і підвищення відповідальності за корупційні злочини можуть сприяти покращенню ситуації.

Загалом, цей випадок вказує на серйозні проблеми з корупцією на місцевому рівні, де державні посадовці використовують своє становище для особистого збагачення, а підприємці змушені йти на ризиковані кроки для ведення бізнесу.

Узагальнюючи, справа колишнього депутата Тернопільської районної ради є показовою ілюстрацією системних проблем корупції, які потребують комплексного підходу для їх вирішення. Тільки шляхом активних зусиль держави та суспільства можна досягти зменшення корупційних проявів і створити умови для чесної та прозорої діяльності у бізнесі.

Важливо відмітити, що однією з головних причин корупційних проявів в органах публічної влади Тернопільської обл. є недостатня прозорість та контроль, що сприяє створенню умов для зловживань. Корупція також має значний вплив на розподіл фінансових та матеріальних ресурсів, що призводить до їх неефективного використання. Недосконалість правової бази та низький рівень громадського контролю дозволяють окремим службовцям використовувати свої повноваження в особистих інтересах.

Антикорупційні перевірки та аудити, хоча й проводяться, поки що не завжди призводять до суттєвих змін, а застосування механізмів покарання є вибіркоvim. На основі аналізу діяльності різних структур, що займаються антикорупційною діяльністю, можна відзначити, що виявлені порушення вимагають більш жорсткого підходу до попередження та реагування на корупційні ризики.

Таким чином, для подолання цієї проблеми необхідні комплексні заходи, включаючи підвищення прозорості, регулярні перевірки, створення ефективних механізмів контролю та посилення громадського нагляду.

2.2. Вплив етичних норм на запобігання та протидію корупції, аналіз їх ефективності на прикладі кейсів Тернопільської обласної та районної рад

Вплив етичних норм на запобігання та протидію корупції набуває особливого значення в умовах модернізації публічного управління. Сучасні етичні стандарти забезпечують основи поведінки державних службовців і сприяють підвищенню рівня прозорості та відповідальності в органах влади. На прикладі антикорупційних заходів Тернопільської обласної та районної рад можна оцінити, наскільки ефективно етичні норми запобігають корупційним проявам та формують довіру до влади. Зокрема, розгляд заходів, таких як розробка Антикорупційної програми, кодексів поведінки, навчання, механізми звітності, дозволяє оцінити результативність та перспективи їх застосування для мінімізації корупційних ризиків серед публічних службовців.

1. Антикорупційна програма Тернопільської обласної ради на 2022-2025 роки передбачає комплексний підхід до запобігання, виявлення та протидії корупції. Основні заходи включають організаційні та навчальні ініціативи, спрямовані на підвищення обізнаності посадових осіб та депутатів щодо антикорупційного законодавства і методів запобігання корупційним ризикам [1].

1. Інформаційно-роз'яснювальна робота щодо запобігання корупції:

- встановлення стендів з інформацією про антикорупційні норми, зміни в законодавстві та механізми повідомлення про корупційні правопорушення;
- випуск інформаційних буклетів, які детально висвітлюють ключові аспекти антикорупційного законодавства та механізми захисту прав громадян;
- проведення нарад, де обговорюються актуальні антикорупційні питання, а також оцінюються результати проведених заходів;
- надання консультацій працівникам і громадянам з питань розуміння антикорупційних норм, що сприяє кращому усвідомленню вимог законодавства.

2. Забезпечення повноважень у сфері запобігання корупції:

- регулярний аналіз та оцінка методів боротьби з корупцією, виявлення їх ефективності та необхідність оптимізації;

- розробка нових ініціатив для підвищення рівня законності та прозорості у діяльності органів влади.

3. Підвищення обізнаності у сфері антикорупційного законодавства:

- організація навчальних семінарів для працівників обласної ради, де розглядаються питання корупційних обмежень та відповідальності;

- роз'яснення вимог шляхом інформування працівників про зміни в антикорупційному законодавстві та наголошення на необхідності дотримання норм.

4. Контроль виконання Антикорупційної програми:

- впровадження системи моніторингу виконання заходів програми та аналіз їх результативності для своєчасного коригування дій;

- аналіз виконання антикорупційних дій, проведення оцінки ефективності реалізованих заходів з точки зору досягнення поставлених цілей.

5. Запобігання конфлікту інтересів:

- впровадження чітких механізмів і процедур для запобігання та врегулювання конфліктів інтересів серед працівників обласної ради;

- постійне оновлення знань та забезпечення доступу працівників до нової інформації про правила антикорупційної поведінки.

6. Дотримання законності в наданні відповідей на інформаційні запити:

- чітка та своєчасна відповідь з дотриманням вимог законодавства;

- інформування громадян про їхні права на оскарження у разі ненадання або несвоєчасного надання відповідей.

7. Ефективне використання публічних коштів:

- аналіз ринку та впровадження практик, що забезпечують оптимізацію бюджетних витрат на закупівлі, включаючи конкурентний аналіз постачальників;

- ретельний аналіз витрат на різних етапах закупівель з метою підвищення їх ефективності.

8. Дотримання процедур закупівель:

- регулярне навчання для осіб, відповідальних за закупівлі, з метою підвищення їхньої кваліфікації та розуміння вимог законодавства;
- впровадження системи контролю за дотриманням правил і норм у процесі закупівель.

9. Контроль використання комунального майна:

- перевірка цільового використання комунального майна та аналіз його ефективності;
- контроль за дотриманням законодавчих вимог керівниками комунальних підприємств.

10. Виконання вимог щодо подання декларацій

- надання консультацій та допомоги працівникам у заповненні електронних декларацій для уникнення помилок;
- інформування про терміни подання декларацій та відповідальність за їх невиконання.

11. Взаємодія з Національним агентством з питань запобігання корупції:

- співпраця з НАЗК для забезпечення відповідності термінів та якості подання декларацій.

12. Відповідальність за дотримання законодавства:

- проведення інструктажів для працівників про відповідальність за недотримання антикорупційного законодавства.

13. Дотримання законності у роботі з запитами на публічну інформацію:

- регулярне оновлення інформації на вебсайті обласної ради про обробку запитів на публічну інформацію, включаючи статистику та процедури оскарження [1].

Таким чином, Антикорупційна програма Тернопільської обласної ради на 2022-2025 роки спрямована на активне запобігання корупції, підвищення прозорості та підзвітності в роботі органів місцевого самоврядування. Її реалізація передбачає комплексний підхід, що включає освітні ініціативи, моніторинг, координацію та активну взаємодію з громадськістю. Слід також

зазначити, що Антикорупційна програма підлягає регулярному перегляду у разі змін у законодавстві, виявлення нових корупційних ризиків або недостатньої ефективності впроваджених заходів.

Важливо також зазначити, що ефективні механізми запобігання та протидії корупційним діям стають критично важливими для забезпечення довіри громадян до державних інституцій. Тернопільська обласна рада, усвідомлюючи цю потребу, впровадила комплексну Антикорупційну програму, що включає різноманітні заходи, спрямовані на підвищення прозорості, відповідальності та підзвітності публічних службовців. Одним із ключових елементів цієї програми є механізми анонімного повідомлення про корупційні дії, які дозволяють громадянам та службовцям інформувати про порушення без страху перед можливими репресіями.

Ці механізми не тільки забезпечують можливість фіксувати випадки корупції, але й сприяють формуванню більшої відкритості в діяльності органів влади. Через гарячі лінії та електронні платформи, які створюються для таких цілей, громадяни отримують змогу активно долучатися до процесів контролю за діяльністю державних службовців. У свою чергу, подібна взаємодія може суттєво зменшити корупційні ризики, формуючи довіру між владою та суспільством.

Необхідно зазначити, що у рамках Антикорупційної програми Тернопільської обласної ради запроваджено механізми анонімного повідомлення про корупційні дії, які включають:

- створення спеціальних анонімних телефонних ліній, за якими громадяни та службовці можуть звертатися з інформацією про можливі корупційні правопорушення, що дозволяє заявникам повідомляти про порушення без страху негативних наслідків;
- розробка веб-порталів та мобільних додатків, які забезпечують можливість анонімного повідомлення про корупційні дії, на яких користувачі можуть залишати анонімні повідомлення, завантажувати документи та свідчення без необхідності ідентифікації;

– можливість для заявників отримати зворотний зв'язок про результати розгляду їхніх звернень, що підвищує довіру до системи [47].

Запровадження механізмів анонімного повідомлення про корупційні дії сприяло досягненню низки позитивних результатів:

– громадяни стали більш зацікавленими у боротьбі з корупцією, що свідчить про зростання усвідомленості щодо необхідності участі в цьому процесі, обговорення питання корупції у суспільстві, що спонукає до колективних дій;

– залучення громадян через анонімні канали повідомлень, що забезпечує більш широкий доступ до інформації про випадки корупції, та допомагає органам влади виявляти проблеми і своєчасно реагувати на них;

– зниження страху громадян перед можливими репресіями або переслідуванням з боку корумпованих службовців. Це стимулює більш відкрите обговорення та виявлення корупційних дій [47].

Для стимулювання громадян до повідомлення про корупційні дії, запроваджена система винагород, яка включає:

– фінансові винагороди. Особи, які надають достовірну інформацію про корупційні правопорушення, можуть отримувати фінансові винагороди. Це не лише мотивує людей до активних дій, а й компенсує можливі ризики, пов'язані з повідомленням про зловживання;

– правову захищеність. Запроваджено правові гарантії захисту анонімних інформаторів, включаючи забезпечення конфіденційності даних про заявників та їхню безпеку;

– соціальні винагороди. Важливим аспектом є визнання суспільством активних борців з корупцією. Інформатори можуть отримувати публічні подяки або відзнаки, що підвищує їхній статус у суспільстві [47].

Отже, реалізація антикорупційних механізмів у Тернопільській обласній раді демонструє важливість активного залучення громади до процесу запобігання корупції. Створення платформ для анонімного повідомлення про корупційні дії надає можливість не лише зафіксувати порушення, але й сприяє

формуванню атмосфери відкритості і довіри між громадянами та органами влади.

Ефективність цих заходів свідчить про готовність суспільства протистояти корупції, а також про необхідність впровадження подібних ініціатив у інших регіонах. Винагороди за надану інформацію можуть стати додатковим стимулом для активізації антикорупційних дій, заохочуючи громадян активно повідомляти про правопорушення без страху перед наслідками.

Таким чином, подальший розвиток та вдосконалення механізмів анонімного повідомлення, разом із широкою інформаційно-роз'яснювальною роботою, можуть суттєво сприяти зменшенню корупційних ризиків. Це не лише позитивно вплине на діяльність державних установ, але й сприятиме формуванню стійкої антикорупційної культури в суспільстві, що в довгостроковій перспективі зміцнить демократичні основи країни.

2. Кодекси поведінки Тернопільської обласної та районної рад є важливим інструментом, що визначає основні принципи та норми поведінки для державних службовців Тернопільської обласної та районних рад. Він сприяє формуванню культури доброчесності, забезпечує високі стандарти професійної діяльності та покликаний запобігати корупційним проявам у системі державного управління.

Основні принципи Кодексів поведінки Тернопільської обласної та районної рад:

1. Відповідальність за дії.

Кодекс підкреслює, що кожен державний службовець несе особисту відповідальність за свої дії та рішення. Це включає зобов'язання діяти відповідно до законодавства, принципів справедливості та етики, а також дотримуватися стандартів, установлених Кодексом.

2. Прозорість у діяльності.

Прозорість є основою довіри до органів влади. Службовці зобов'язані забезпечувати доступність інформації про свою діяльність, рішення та

використання бюджетних коштів. Важливою складовою цього принципу є публічне звітування про виконання планів та програм, що дозволяє громадськості контролювати діяльність рад.

3. Чесність та доброчесність.

Службовці повинні дотримуватися принципів чесності і доброчесності, уникати конфлікту інтересів і будь-яких дій, що можуть бути розцінені як зловживання. Кодекс забороняє отримання подарунків чи пільг, які можуть вплинути на прийняття рішень у службовій діяльності.

4. Професійна підготовка.

Підвищення кваліфікації та знань про антикорупційне законодавство є важливою складовою для службовців. Кодекс заохочує регулярне проходження тренінгів і семінарів, що стосуються етичних норм та антикорупційних практик, щоб забезпечити їхню готовність реагувати на виклики та зміни у законодавстві.

5. Повага до громадян.

Кожен службовець зобов'язується ставитися до громадян з повагою і увагою, вислуховувати їхні запити та пропозиції. Взаємодія з громадськістю повинна відбуватися в дусі співпраці, що включає в себе надання чіткої та доступної інформації про послуги та рішення органів влади [47; 48].

Механізми реалізації Кодексу поведінки:

1. Навчання.

Регулярні навчання та семінари є невід'ємною частиною реалізації Кодексу. Це дає можливість службовцям поглибити свої знання про антикорупційні механізми, етичні норми та відповідальність за порушення. Такі програми допомагають сформувати культуру доброчесності, яка є основою для зменшення корупційних ризиків.

2. Механізми звітності.

Запровадження ефективних механізмів звітності, які дозволяють громадянам та службовцям анонімно повідомляти про корупційні випадки, є важливим аспектом Кодексу. Це включає в себе гарячі лінії, електронні адреси

та інші платформи, де можна безпечно повідомити про порушення, не боячись репресій.

3. Контроль за дотриманням Кодексу поведінки.

Створення незалежних органів чи комісій для моніторингу виконання Кодексу етики забезпечує ефективність його реалізації. Ці органи мають право проводити перевірки, аналізувати дотримання норм Кодексу та рекомендувати заходи для покращення антикорупційних практик.

4. Відповідальність за порушення.

За порушення норм Кодексу передбачено дисциплінарні заходи, включаючи попередження, догани та звільнення з посади. Важливо, щоб санкції були суворими і справедливими, що підвищує рівень відповідальності серед службовців та запобігає можливим зловживанням [47; 48].

Кодекс поведінки Тернопільської обласної та районної рад є важливим інструментом для формування добросовісної, прозорої та відповідальної діяльності органів влади. Запровадження етичних норм, їх реалізація через навчання, контроль та механізми відповідальності дозволяють не лише знизити корупційні ризики, а й сприяти підвищенню довіри громадян до діяльності публічних службовців. Кодекс стає основою для створення здорової корпоративної культури, де етика і професіоналізм є пріоритетами в роботі державних органів.

Отже, етичні норми є ключовим елементом у боротьбі з корупцією, встановлюючи рамки відповідальної поведінки для державних службовців. Завдяки визнанню важливості етики у публічному секторі, місцеві органи влади можуть не лише підвищити рівень довіри, а й сформувати систему цінностей, що мінімізує корупційні ризики. У Тернопільській обласній раді прикладом ефективних дій є розробка Антикорупційної програми на 2022-2025 роки. Програма передбачає низку заходів, включно з навчанням службовців, підвищенням обізнаності щодо етичних норм та впровадженням механізмів для анонімного повідомлення про можливі порушення.

Одним із основних інструментів є створення Кодексу поведінки, який

регламентує стандарти службової етики та взаємодії з громадянами. Його впровадження допомагає забезпечити прозорість у прийнятті рішень та знижує можливості для зловживань владою. Важливим елементом програми також є навчання, спрямоване на розвиток розуміння етичних стандартів серед працівників, що посилює їхню відповідальність і усвідомлення негативних наслідків корупційних дій.

Ще одним успішним прикладом є забезпечення анонімних каналів для повідомлення про корупцію. Такі механізми сприяють відкритості та сприяють формуванню атмосфери довіри серед працівників і громадськості.

Доцільно також розглянути позитивні результати впровадження етичних норм на запобігання та протидію корупції в Тернопільській обласній та районній радах:

1. Зниження рівня корупції.

Впровадження етичних норм в органах влади, зокрема в Тернопільській обласній та районних радах, сприяло помітному зниженню рівня корупційних проявів. Це зниження корупційних дій свідчить про підвищення ефективності контролю та запобігання зловживанням. Розробка та впровадження етичних кодексів стали важливим кроком у формуванні відповідальної поведінки серед публічних службовців.

2. Покращення довіри до органів влади.

Запровадження етичних норм позитивно вплинуло на довіру громадян до органів влади. Відзначається збільшення участі громадян у діяльності рад, що свідчить про зростання прозорості процесів ухвалення рішень. Громадяни стають більш активними у обговореннях, ініціативах та проектах, що стосуються їхнього життя. Висока участь суспільства у політичних процесах підкреслює зміну ставлення громадян до державних структур.

3. Підвищення обізнаності службовців.

Регулярні навчання та тренінги, які проводяться для службовців, призвели до підвищення їхньої обізнаності щодо етичних норм та антикорупційних принципів. Службовці отримують знання про етичні стандарти, що дозволяє їм

краще усвідомлювати свої обов'язки та відповідальність перед суспільством. Це, в свою чергу, сприяє формуванню культури доброчесності.

4. Розвиток механізмів звітності.

Впровадження механізмів для анонімного повідомлення про корупційні дії створило умови для більш активного залучення громадян до контролю за діяльністю органів влади. Ці канали звітності забезпечують можливість громадянам і службовцям інформувати про порушення без страху перед можливими наслідками. Завдяки цим механізмам вдалося покращити прозорість та підзвітність органів влади.

5. Вплив на соціальну атмосферу

Запровадження етичних норм також позитивно вплинуло на загальну атмосферу в органах влади. Створення чітких стандартів поведінки допомогло знизити рівень стресу серед службовців, оскільки вони отримали ясність у своїх обов'язках і відповідальності. В цілому, це сприяло формуванню нової корпоративної культури, де дотримання етичних норм стало невід'ємною частиною професійної діяльності.

Таким чином, етичні норми, запроваджені в Тернопільських обласній та районних радах, виявилися ефективним інструментом у боротьбі з корупцією. Вони сприяли не лише зниженню рівня корупційних проявів, але й покращенню довіри до органів влади, підвищенню обізнаності службовців, розвитку механізмів звітності та формуванню здорової соціальної атмосфери. В результаті, етичні норми стали основою для сталого розвитку та ефективної діяльності державних установ.

РОЗДІЛ 3

СТРАТЕГІЇ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МЕТОДІВ ЗАПОБІГАННЯ КОРУПЦІЙНИХ ДІЯНЬ ПУБЛІЧНИХ СЛУЖБОВЦІВ

3.1. Зарубіжний досвід запобігання корупції через етичні стандарти в публічній службі та перспективи їх адаптації в Україні

Запобігання корупції через етичні стандарти у публічній службі є важливим елементом підтримки довіри громадськості до органів влади та забезпечення прозорості державного управління. У країнах світу активно застосовуються різні механізми та законодавчі норми, які регулюють поведінку державних службовців, зокрема через розробку антикорупційних програм, кодексів етики та стандартів доброчесності. Основними принципами таких стандартів є запобігання конфліктам інтересів, обмеження на прийняття подарунків і забезпечення прозорості фінансової звітності, що сприяє зниженню корупційних ризиків.

У Сполучених Штатах, Великій Британії, Канаді, Німеччині, Франції та інших країнах сформовано комплексні законодавчі акти, які детально регулюють етичні аспекти діяльності службовців. Ці нормативні акти встановлюють правила, що зобов'язують посадовців уникати ситуацій, які можуть вплинути на їхню неупередженість або незалежність, тим самим захищаючи державні інститути від негативних впливів корупції.

Адаптація подібного досвіду в Україні має значний потенціал. Впровадження етичних стандартів, які довели свою ефективність у зарубіжних країнах, може підвищити рівень прозорості та довіри до державних інституцій в Україні. Це потребує комплексного підходу до законодавчих змін, а також впровадження механізмів контролю за дотриманням етичних норм, що забезпечить більш ефективну боротьбу з корупцією серед українських службовців.

З огляду на важливість етичних стандартів у протидії корупції, доцільно детально розглянути зарубіжний досвід провідних країн. Досвід держав, таких як Сполучені Штати, Велика Британія, Німеччина, Франція, Канада та інші, дозволяє вивчити практики запобігання корупційним проявам у державній службі. Вивчення їхніх законодавчих норм та підходів до контролю над етичними аспектами діяльності посадовців дає змогу зрозуміти, які з цих заходів можуть бути ефективно адаптовані в Україні.

Такий аналіз дозволяє врахувати специфічні особливості функціонування державних інституцій у різних країнах та їхній підхід до врегулювання конфліктів інтересів, прозорості, доброчесності та підзвітності службовців. Це, у свою чергу, надає можливість виявити найефективніші моделі й заходи, які можна впровадити в Україні для підвищення стандартів етичної поведінки та зміцнення довіри громадян до державних органів.

Доцільно розглянути досвід країн світу щодо запобігання корупції через етичні стандарти в публічній службі.

Сполучені Штати Америки. Досвід США у запобіганні корупції через етичні стандарти в публічній службі базується на суворому регулюванні, прозорості та відповідальності посадовців. Важливу роль у цьому процесі відіграють такі інструменти:

1. Законодавчі механізми. У США діють закони та правила, що регламентують етичну поведінку державних службовців, зокрема Закон про етику уряду (Ethics in Government Act) [61] та Закон про прозорість лобізму (Lobbying Disclosure Act) [68]. Вони містять положення, що забороняють конфлікт інтересів, вимагають декларування активів і зобов'язують посадовців повідомляти про потенційні випадки корупції.

2. Система етичних кодексів. Кодекси етики існують на всіх рівнях державного управління, включаючи федеральний, штатний та місцевий. Вони визначають стандарти поведінки та встановлюють чіткі правила щодо прийняття подарунків, лобіювання, та інших потенційних джерел конфлікту інтересів. Наприклад, у багатьох штатах посадовцям заборонено приймати

подарунки, що можуть вплинути на прийняття ними рішень [53, с. 225].

3. Органи контролю. У США функціонують незалежні агентства, що контролюють дотримання етичних норм серед державних службовців. Наприклад, Офіс урядової етики (Office of Government Ethics, OGE) займається наглядом за дотриманням етичних стандартів, а також проводить навчання та надає консультації з етичних питань [25, с. 102].

4. Викривачі. У США існують програми захисту викривачів, які сприяють виявленню випадків корупції серед державних службовців. Ці програми гарантують захист від репресій для осіб, які повідомляють про порушення.

5. Прозорість та доступ до інформації. Уряд США запроваджує механізми, що забезпечують прозорість діяльності посадовців, такі як публікація звітів про доходи та активи високопосадовців, що унеможлиблює приховування незаконних доходів.

Великобританія. Досвід Великобританії у запобіганні корупції через етичні стандарти в публічній службі ґрунтується на системі законодавчих актів, незалежних органах контролю, а також чітких етичних принципах, які встановлюють високі вимоги до поведінки державних службовців.

1. Кодекс етики державних службовців. Основу етичних стандартів у Великобританії становить Кодекс поведінки державних службовців (Civil Service Code) [58]. Він містить основні принципи публічної служби, такі як цілісність, чесність, неупередженість та об'єктивність. Цей кодекс зобов'язує державних службовців діяти в інтересах суспільства та не використовувати своє становище для особистої вигоди.

2. Законодавчі механізми. Закон про свободу інформації (Freedom of Information Act) [62] дозволяє громадянам отримувати доступ до інформації про діяльність уряду, що сприяє зменшенню ризиків корупції через підзвітність та прозорість. Високопосадовці зобов'язані декларувати свої доходи та майно, що ускладнює приховування незаконних доходів.

3. Сім принципів Нолана. У 1995 році Комітет з питань стандартів у публічному житті, відомий як Комітет Нолана, сформулював Сім принципів

суспільного життя (Nolan Principles) [75]. Ці принципи, серед яких самовідданість, прозорість та відповідальність, стали етичним стандартом для всіх, хто працює в державному секторі.

4. Агентства та органи нагляду. У Великобританії функціонує кілька незалежних органів, що контролюють дотримання етичних стандартів та борються з корупцією в публічному секторі. Комісар з етики публічної служби здійснює контроль за дотриманням етичних норм, а Національне агентство по боротьбі з організованою злочинністю (NCA) розслідує випадки корупції та фінансових злочинів [27, с. 33].

5. Регулювання конфлікту інтересів. Великобританія запровадила правила, що зобов'язують посадовців повідомляти про будь-які конфлікти інтересів та не брати участь у прийнятті рішень, які можуть вплинути на їхні особисті інтереси. Також існують обмеження на працевлаштування після роботи в державному секторі для попередження «оберткових дверей» між публічним та приватним секторами.

6. Система викривачів. Великобританія підтримує викривачів через законодавчі механізми, зокрема Закон про розголошення інформації в інтересах суспільства (Public Interest Disclosure Act). Це дозволяє викривачам повідомляти про випадки корупції без страху переслідувань, забезпечуючи додатковий рівень захисту від зловживань [71].

Франція. Досвід Франції у запобіганні корупції через етичні стандарти в публічній службі базується на строгих законодавчих нормах, системах контролю та механізмах прозорості, які сприяють підтримці високих стандартів поведінки державних службовців.

1. Законодавчі механізми. Закон Сапена II [69], прийнятий у Франції в 2016 році, став важливим кроком у боротьбі з корупцією та запровадженні прозорості в публічній адміністрації та бізнесі. Закон носить назву Sapin II Law на честь міністра фінансів Мішеля Сапена і спрямований на посилення антикорупційної політики, зокрема через запровадження чітких вимог до звітності, етичної поведінки та прозорості в діяльності публічних органів та

компаній.

2. Етичні принципи публічної служби. У Франції етичні норми державної служби встановлюються через Кодекс поведінки державних службовців (Code de déontologie de la fonction publique) [59], який охоплює ключові принципи, такі як чесність, неупередженість, цілісність і відкритість. Ці принципи мають на меті забезпечення того, щоб службовці діяли в інтересах громадськості та уникали будь-яких дій, які могли б привести до конфлікту інтересів або зловживання службовим становищем.

3. Національна комісія з етики публічної служби. У Франції діє Національна комісія з етики публічної служби (Commission de déontologie de la fonction publique), яка займається наглядом за етичною поведінкою державних службовців. Комісія розглядає випадки порушень етичних стандартів і надає рекомендації щодо уникнення конфлікту інтересів. Вона також відповідає за розробку стандартів етики та забезпечення їхнього виконання на всіх рівнях публічної служби [6, с. 151].

4. Фінансова прозорість та контроль. Франція вимагає від високопосадовців і державних службовців публічної декларації доходів та активів. Це дозволяє забезпечити прозорість і знижує можливості для незаконного збагачення. Також існує система нагляду за витратами державних установ, що дозволяє виявляти можливі фінансові зловживання та корупційні схеми.

5. Програма боротьби з корупцією. Франція реалізує програму боротьби з корупцією, що включає в себе посилений контроль за фінансовими транзакціями та діяльністю публічних установ. Агенція боротьби з корупцією (AFA) забезпечує виконання антикорупційних заходів, розслідує випадки корупції та здійснює моніторинг діяльності публічних установ, пропонуючи рекомендації щодо вдосконалення антикорупційних практик [8, с. 92].

6. Захист викривачів. Франція запровадила механізми захисту викривачів корупції. Згідно з французьким законодавством, особи, які повідомляють про випадки корупції або інші правопорушення в публічній службі, отримують

юридичний захист від репресій чи дискримінації. Цей захист сприяє тому, що більше осіб наважуються викривати корупційні схеми.

Німеччина. Досвід Німеччини щодо запобігання корупції через етичні стандарти в публічній службі ґрунтується на комплексному підході, що включає законодавчі ініціативи, механізми контролю, вимоги до прозорості та підзвітності, а також етичні норми, які сприяють формуванню культури доброчесності в державних установах.

1. Законодавче регулювання. В Німеччині боротьба з корупцією в публічній службі регулюється рядом законів, що визначають етичні стандарти поведінки державних службовців та механізми для їх дотримання:

– Кримінальний кодекс Німеччини (Strafgesetzbuch) – містить статті, що визначають корупційні правопорушення, такі як хабарництво, зловживання службовим становищем і несанкціоноване прийняття подарунків державними службовцями. Він передбачає кримінальні санкції для осіб, що займаються корупцією [74];

– Закон про боротьбу з корупцією (Gesetz zur Bekämpfung der Korruption) – ухвалений для посилення боротьби з корупцією на всіх рівнях, цей закон зобов'язує публічних службовців дотримуватися принципів прозорості та неупередженості у своїй діяльності. Закон також вводить обов'язкові декларації про активи для високопосадовців [63];

– Закон про публічну службу (Beamtenstatusgesetz) – встановлює правила поведінки для державних службовців, зокрема, для обрання на посаду, звільнення, надання відпусток і т. д. Він також визначає основні принципи етики та моралі, яких мають дотримуватися державні посадовці, зокрема чесність і безкорисливість [56];

– Закон про прозорість і доступ до інформації (Informationsfreiheitsgesetz) – зобов'язує публічні органи надавати громадськості доступ до інформації про свою діяльність, що допомагає забезпечити прозорість і боротьбу з корупцією через відкритість [64].

2. Етичні стандарти та механізми контролю. Німеччина має ефективну

систему запобігання корупції через етичні стандарти, що включає не лише законодавче регулювання, але й інструменти для моніторингу та контролю.

- Федеральний офіс з боротьби з корупцією – орган, який займається моніторингом і запобіганням корупції в публічній службі. Офіс здійснює дослідження корупційних схем, проводить консультації та тренінги для органів публічної влади, а також розробляє політики, спрямовані на підвищення етичних стандартів;

- незалежні етичні комісії – в деяких органах публічної влади діють етичні комісії, які відповідають за розгляд питань щодо поведінки посадових осіб, вирішення потенційних конфліктів інтересів та надання рекомендацій щодо дотримання етичних стандартів [30, с. 31].

3. Прозорість та підзвітність. Німеччина має високі стандарти прозорості в публічному секторі, що також є важливим аспектом боротьби з корупцією.

- аудит та перевірки – публічні органи підлягають регулярним аудиторам та перевіркам як з боку внутрішніх, так і зовнішніх організацій, що дозволяє виявляти зловживання або корупційні правопорушення на ранніх етапах;

- доступ до інформації – громадськість має доступ до державної інформації, що дозволяє проводити моніторинг діяльності публічних органів. Прозорість допомагає знижувати можливості для корупції, оскільки будь-яка підозріла діяльність стає доступною для громадського контролю;

- інтернет-платформи для звітності – існують платформи, де громадяни можуть анонімно повідомляти про випадки корупції або зловживання з боку публічних службовців, що надає додатковий інструмент для боротьби з корупцією [49, с. 217].

4. Заохочення доброчесності. Німеччина активно підтримує ініціативи, спрямовані на формування етичної культури в публічній службі. Заохочення доброчесності включає програми з нагородження публічних службовців за досягнення високих стандартів етики, а також заохочення ініціатив по боротьбі з корупцією на місцевому рівні.

Швеція. Досвід Швеції щодо запобігання корупції в публічній службі

через етичні стандарти є одним із найефективніших у світі завдяки чітко розробленим законодавчим ініціативам, інституційним механізмам та культурі прозорості й підзвітності. Швеція має давню традицію боротьби з корупцією та активно підтримує етичні норми в державному управлінні. Ключові елементи цієї стратегії включають законодавче регулювання, інструменти контролю та механізми забезпечення прозорості.

1. Законодавче регулювання. Швеція має низку законів і нормативних актів, що регулюють боротьбу з корупцією та встановлюють високі етичні стандарти для публічних службовців:

– Кримінальний кодекс Швеції (Brottsbalken) – містить статті, що визначають корупційні правопорушення, зокрема хабарництво, зловживання службовим становищем і порушення обов'язків державних посадовців. Він передбачає суворі покарання за корупційні дії, зокрема штрафи та тюремні терміни [57];

– Закон про публічну службу (Lag om offentlig anställning) – встановлює вимоги до етичної поведінки державних службовців, зокрема в частині прозорості та відкритості їхньої діяльності. Закон визначає, що публічні органи повинні діяти прозоро і надавати громадськості доступ до інформації, що стосується їх діяльності [66];

– Закон про конфлікти інтересів (Jävslag) – визначає правила щодо конфліктів інтересів для державних службовців та виборних осіб. Він зобов'язує публічних посадовців уникати ситуацій, коли їх особисті інтереси можуть вплинути на виконання службових обов'язків [65];

– Закон про доступ до публічної інформації (Offentlighets- och sekretesslagen) – цей закон передбачає, що громадяни мають право на доступ до документів і інформації, яку публічні органи утримують, що забезпечує прозорість у діяльності державних структур і сприяє боротьбі з корупцією [70];

– Закон про фінансування політичних партій (Lag om partistödet) – встановлює правила фінансування політичних партій, зокрема, щодо прозорості джерел фінансування, що знижує ризики корупційних дій в політичних

структурах [67].

2. Етичні стандарти та механізми контролю. Швеція має розвинену систему контролю за етичними стандартами публічних службовців і боротьби з корупцією через різноманітні інститути та процедури:

- Шведське агентство з боротьби з корупцією – це орган, який займається розслідуванням корупційних справ. Він спеціалізується на розслідуванні випадків корупції серед державних службовців і надає рекомендації щодо удосконалення антикорупційної політики;

- аудит і нагляд за публічними органами – у Швеції існує незалежний орган нагляду, Шведський національний аудитор, який здійснює перевірки публічних фінансів і діяльності органів державної влади на предмет ефективності і дотримання законодавства, що включає виявлення можливих корупційних ризиків;

- Комісія з етики для державних службовців – в Швеції діють органи, що надають рекомендації щодо етичної поведінки публічних службовців і вирішують питання етичних конфліктів. Ці комісії допомагають встановлювати стандарти поведінки і визначати, коли є порушення етики чи законодавства [49, с. 219].

3. Прозорість та підзвітність. Швеція є однією з країн з найвищими стандартами прозорості в державному управлінні. Важливі аспекти прозорості та підзвітності включають:

- принцип публічності – за шведським законодавством публічні органи зобов'язані надавати громадянам доступ до інформації, яку вони утримують, за винятком деяких конфіденційних даних. Це створює ефективний механізм контролю за діяльністю публічних посадовців і допомагає виявляти можливі випадки корупції;

- звітність і аудит – всі публічні органи зобов'язані публікувати звіти про свою діяльність, що дає можливість громадянам, ЗМІ та контролюючим органам моніторити їхню роботу та виявляти можливі порушення.

4. Захист викривачів – у Швеції є сильна система захисту осіб, які

повідомляють про корупцію, що допомагає виявляти та запобігати корупційним правопорушенням. Викривачі мають юридичний захист від репресій.

5. Культура доброчесності. Швеція активно підтримує культуру доброчесності в публічному секторі, що включає постійне навчання та підвищення обізнаності серед державних службовців:

- навчання з етики і боротьби з корупцією – усі публічні посадовці проходять курси з етики, які включають питання боротьби з корупцією, запобігання конфлікту інтересів та важливість дотримання законів і етичних стандартів;

- заохочення прозорості і чесності – державні органи активно заохочують прозорість і чесність, що включає премії і відзнаки для органів і службовців, які показують високі стандарти етичної поведінки [25, с. 103].

Китай. Досвід Китаю щодо запобігання корупції через етичні стандарти в публічній службі є однією з центральних тем в державній політиці країни. Китай активно бореться з корупцією в державному апараті через комплекс заходів, включаючи законодавче регулювання, інституційну підтримку та етичні стандарти, що відображають культурні особливості та специфіку управлінської системи. Основною метою є забезпечення доброчесності публічних службовців та сприяння економічному розвитку та стабільності держави.

1. Законодавче регулювання. Китай має кілька законів і нормативних актів, спрямованих на боротьбу з корупцією та забезпечення етичних стандартів у публічній службі:

- Кримінальний кодекс Китаю (Criminal Law of the People's Republic of China) – Китай має суворі покарання для осіб, винних у корупції, зокрема для державних посадовців. Відповідно до цього кодексу, корупція, хабарництво та зловживання службовим становищем караються суворими санкціями, включаючи тривалі тюремні терміни, конфіскацію майна, а іноді й смертну кару (для особливо важких випадків). Закон застосовується до всіх рівнів публічної служби [60];

- Закон про боротьбу з корупцією (Anti-Corruption Law) – це спеціальний

закон, прийнятий для боротьби з корупцією в Китаї, який встановлює правові норми щодо боротьби з хабарництвом, зловживанням службовим становищем та іншими корупційними практиками серед державних посадовців. Він закріплює обов'язки державних службовців щодо прозорості, відсутності конфлікту інтересів і дотримання етичних стандартів [55];

– Положення про боротьбу з корупцією в партійних органах (Regulations on the Prevention of Corruption within the Communist Party of China) – особливо важливим є законодавчий контроль за корупцією серед членів Комуністичної партії Китаю, оскільки партія має значний вплив на політичне і економічне життя країни. Цей нормативний акт містить етичні вимоги до членів партії, зокрема щодо недопустимості отримання хабарів, конфліктів інтересів і використання службових повноважень в особистих цілях [73];

– Закон про публічну службу (Public Service Law of the People's Republic of China) – регулює етичну поведінку посадовців у державному апараті, визначає вимоги до їхньої звітності, прозорості та утримання від неправомірних фінансових та особистих вигод. Закон також містить механізми контролю за публічними чиновниками [72].

2. Антикорупційні органи та інститути.

Китай має кілька інституцій, що спеціалізуються на боротьбі з корупцією, і значну роль в цьому процесі відіграють партійні органи:

– Центральна комісія з перевірки дисципліни (CCDI) – це орган, що відповідає за внутрішній контроль в Комуністичній партії Китаю. CCDI займається розслідуванням корупційних справ серед членів партії та державних службовців. Вона має широкі повноваження, включаючи право на допит і покарання за порушення етичних норм. За останні роки ця комісія розслідувала тисячі випадків корупції серед високопосадовців;

– Антикорупційні комітети на місцевому рівні – ці комітети виконують ті ж функції, що й CCDI, але на рівні провінцій та міст, що дозволяє забезпечити контроль за всіма рівнями публічної служби. Вони здійснюють моніторинг діяльності місцевих чиновників та здійснюють розслідування випадків

корупції;

– незалежні правоохоронні органи – китайські правоохоронці також активно займаються розслідуванням корупційних справ, зокрема через Народну прокуратуру та Народний суд. Вони забезпечують законність і правосуддя щодо корупційних правопорушень серед державних службовців [6, с. 150].

3. Механізми контролю та запобігання корупції. Китай активно використовує ряд заходів для запобігання корупції серед публічних службовців:

– прозорість та звітність – Китай зобов'язує державних службовців публікувати свої доходи та декларації про майно, щоб запобігти приховуванню корупційних доходів. Хоча ці механізми ще не настільки розвинені, як у багатьох західних країнах, вони є важливою складовою боротьби з корупцією.

– антикорупційні кампанії – в останні роки в Китаї активно проводяться національні антикорупційні кампанії. Вони включають широкі перевірки діяльності публічних службовців, органів місцевого самоврядування та підприємств, що знаходяться під контролем держави. Одна з найвідоміших кампаній – «Велика чистка», яка була ініційована в 2012 році [6, с. 150].

4. Захист викривачів – у Китаї активно підтримують осіб, які викривають випадки корупції, зокрема через правову та організаційну підтримку. Викривачі мають захист від репресій, що мотивує їх подавати повідомлення про правопорушення.

5. Етичні стандарти та культура доброчесності. Китайська система боротьби з корупцією також включає заходи, спрямовані на створення етичної культури серед публічних службовців:

– дотримання етики та моралі – Китай активно підкреслює важливість моральних стандартів серед чиновників. Високі етичні норми є важливою частиною державного управління, і порушення цих стандартів караються суворо;

– моральне виховання – керівники та публічні службовці повинні проходити навчання з моральних принципів і етики, що включає викладання основ боротьби з корупцією та управлінської доброчесності.

Ці приклади показують різні підходи до запобігання корупції через законодавчі норми, забезпечуючи можливості для адаптації їхніх елементів в Україні.

Таким чином, вивчення міжнародного досвіду боротьби з корупцією через етичні стандарти в публічній службі демонструє низку ефективних практик, які можуть бути корисними для адаптації в Україні. Наприклад, США, Велика Британія, Німеччина та Франція використовують комплексні механізми, що охоплюють не тільки законодавчі норми та контрольні органи, але й такі практики, як захист викривачів, регулярні програми підвищення етичної обізнаності та заходи для забезпечення прозорості діяльності державних службовців тощо.

3.2. Стратегії підвищення ефективності методів запобігання і протидії корупційних діянь публічних службовців з метою їх адаптації до специфіки української системи публічного управління, зокрема до Тернопільської обласної та районної рад

Корупція серед публічних службовців в Україні залишається серйозною проблемою для багатьох країн, зокрема й для України, де вона підриває довіру громадян до державних інституцій, знижує ефективність роботи державного апарату та негативно впливає на економічний розвиток. Корупційні діяння службовців створюють перешкоди для прозорості управлінських процесів, сприяють зловживанню владою та заважають реалізації соціально важливих реформ.

Запобігання і протидія корупції в публічному секторі України вимагають комплексного підходу, який охоплює не тільки впровадження жорстких законодавчих заходів, але й формування високих етичних стандартів серед службовців. Створення ефективної антикорупційної системи є ключовою умовою для забезпечення доброчесності, відкритості та справедливості в державному управлінні.

Із огляду на це, розробка та впровадження стратегій підвищення ефективності антикорупційних заходів є необхідним кроком для зміцнення української системи публічного управління.

З метою підвищення ефективності методів запобігання і протидії корупційним діям публічних службовців в Україні, в т.ч. і Тернопільській обласній і районній радах доцільно реалізувати наступні стратегічні напрями (рис. 3.1).

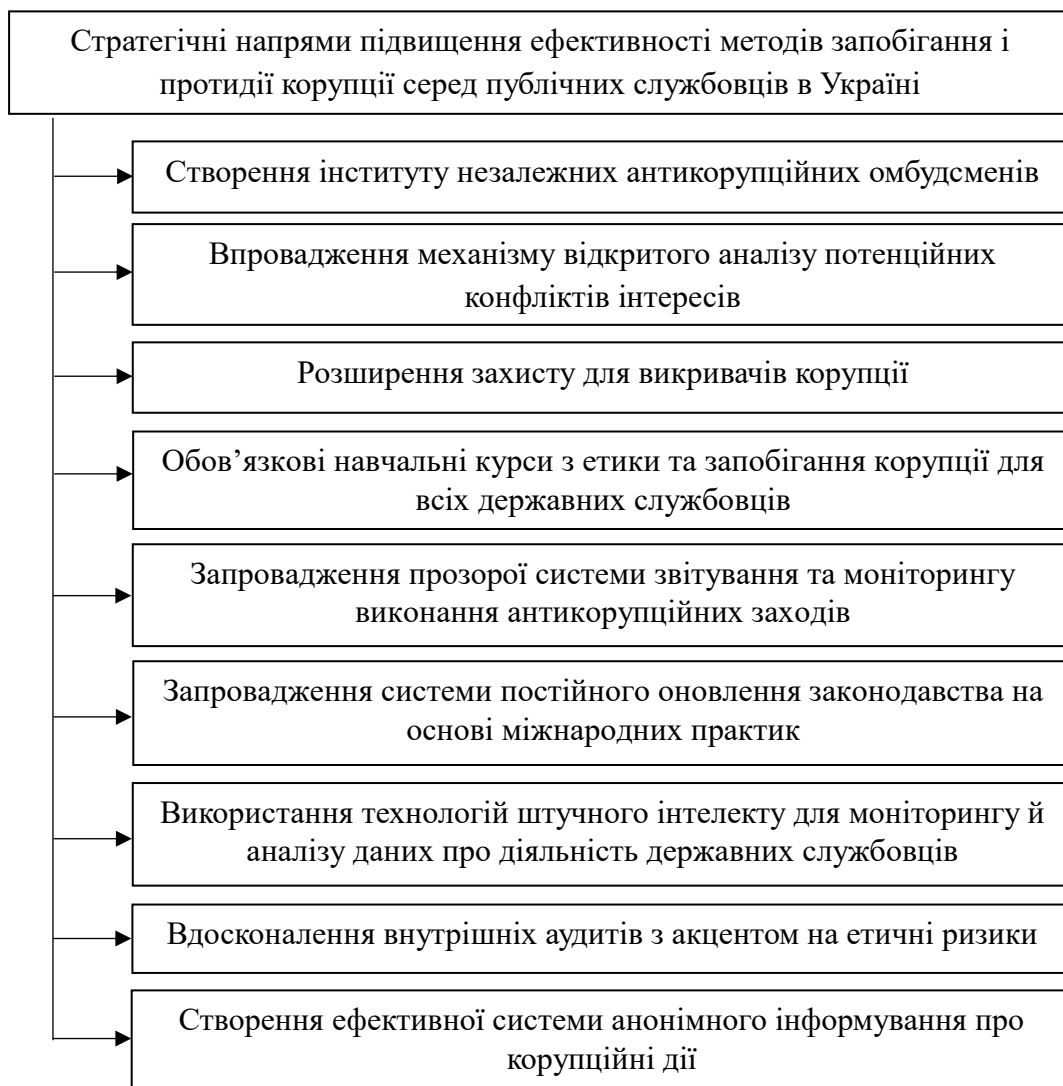

Рис. 3.1. Стратегічні напрями підвищення ефективності методів запобігання і протидії корупційним діям публічних службовців в Україні

Доцільно розглянути стратегічні напрями більш детально:

1. Створення інституту незалежних антикорупційних омбудсменів.

Запровадження інституту незалежних антикорупційних омбудсменів є важливим кроком до забезпечення прозорості та підзвітності у публічному секторі. Антикорупційні омбудсмени, особливо на регіональному рівні, можуть виконувати функцію незалежних посередників, які розглядають скарги громадян на дії державних службовців, підозрюваних у корупційних діях або порушеннях етичних норм. Це надасть громадянам додатковий механізм правового захисту й можливість оскаржити зловживання з боку посадовців безпосередньо через незалежного представника, який не підпорядковується місцевій владі. Важливо, щоб омбудсмени мали доступ до необхідної інформації, могли здійснювати розслідування та користуватися широкими повноваженнями для ефективної роботи.

Антикорупційні омбудсмени надають можливість встановити довірливий зв'язок між державою та громадянами, сприяючи формуванню суспільної довіри до антикорупційної системи. Завдяки цьому громадяни мають змогу активно долучатися до процесу викриття корупції, що стимулює прозорість і підзвітність у діяльності службовців. Крім того, омбудсмени можуть проводити моніторинг дотримання етичних стандартів і виявляти проблемні тенденції на рівні регіонів, надаючи рекомендації щодо вдосконалення антикорупційних заходів і запобігання конфліктам інтересів.

Успішне впровадження інституту незалежних антикорупційних омбудсменів також потребує належного законодавчого підґрунтя та фінансування, щоб забезпечити їхню повну незалежність і дієздатність. Незалежні антикорупційні омбудсмени можуть стати важливою складовою антикорупційної стратегії України, оскільки забезпечують децентралізований і доступний механізм контролю за прозорістю дій службовців, сприяючи підвищенню доброчесності й відповідальності в органах державної влади.

2. Впровадження механізму відкритого аналізу потенційних конфліктів інтересів.

Запровадження відкритого аналізу конфліктів інтересів із застосуванням автоматизованих систем може значно посилити контроль за діяльністю

державних службовців та підвищити рівень їхньої підзвітності. Використання технологій для моніторингу дозволяє регулярно збирати, оновлювати та аналізувати дані про фінансові активи службовців, їхні родинні та ділові зв'язки, а також інші фактори, що можуть впливати на прийняття управлінських рішень. Наприклад, деякі країни Європи вже успішно впровадили подібні системи, що здійснюють автоматичне порівняння задекларованих фінансових активів і виявляють можливі зв'язки, які становлять загрозу об'єктивності службовця.

Такий підхід забезпечує проактивне виявлення потенційних конфліктів інтересів ще на ранньому етапі, що сприяє запобіганню корупційним практикам і зловживанню владою. Відкритий аналіз дозволяє громадянам, антикорупційним органам та іншим зацікавленим сторонам мати доступ до результатів моніторингу, забезпечуючи прозорість у публічному секторі. Крім того, автоматизовані системи дозволяють швидко обробляти великі обсяги даних, що знижує можливість суб'єктивного втручання в процес аналізу та зменшує навантаження на контрольні органи.

Використання такого механізму в Україні допоможе створити більш відкриту й добросовісну систему державного управління, де потенційні ризики конфлікту інтересів будуть виявлятися автоматично, а їх вирішення — відбуватися своєчасно та публічно. Це також стимулюватиме державних службовців дотримуватися етичних стандартів, адже будь-які порушення виявлятимуться швидко та з мінімальними витратами ресурсів. Такий інструмент може стати потужною складовою національної антикорупційної системи, забезпечуючи підвищення рівня довіри громадян до органів державної влади.

3. Розширення захисту для викривачів корупції.

Захист викривачів корупції є ключовим елементом ефективної антикорупційної стратегії, адже такі особи часто наражаються на серйозні ризики, включаючи професійні, соціальні та фізичні загрози. Встановлення правових гарантій, що захищають осіб, які повідомляють про випадки корупції,

сприятиме створенню безпечного середовища, де громадяни та службовці зможуть вільно і без страху розкривати інформацію про незаконні дії. Така система може включати фінансові стимули для викривачів, а також забезпечення конфіденційності і збереження їхнього робочого місця, що захистить їх від переслідувань чи дискримінації на роботі.

Окрім фінансової підтримки, важливою частиною захисту є гарантії фізичної безпеки, особливо в випадках, коли викривачі стають мішенями для погроз чи нападів. У деяких країнах застосовуються механізми, що передбачають особливі заходи безпеки для викривачів та членів їхніх родин, а також швидкий доступ до юридичної допомоги. Це допомагає створити впевненість у тому, що держава підтримує людей, які діють в інтересах суспільства, і готова забезпечити їхню безпеку.

В Україні розширення захисту для викривачів корупції може стати важливим кроком до посилення боротьби з корупцією та зміцнення громадської довіри до влади. Введення системи фінансових заохочень та юридичних гарантій сприятиме підвищенню громадської активності у виявленні та розслідуванні корупційних випадків, оскільки люди почуватимуться більш захищеними. Це також стимулюватиме державних службовців діяти в рамках закону, знаючи, що їхні корупційні дії можуть бути виявлені та розкриті з мінімальним ризиком для викривачів.

4. Обов'язкові навчальні курси з етики та запобігання корупції для всіх державних службовців.

Введення обов'язкових навчальних курсів з етики та запобігання корупції для державних службовців є важливим кроком для формування високих етичних стандартів у державному секторі. Такі курси сприяють не лише підвищенню обізнаності щодо етичних норм, але й формують у працівників розуміння важливості особистої відповідальності за свої дії. Навчання з питань антикорупційної поведінки на регулярній основі дозволяє держслужбовцям усвідомлювати негативні наслідки корупційних дій та знижує ризик виникнення порушень етичних стандартів.

Регулярне оновлення знань через такі курси дозволяє працівникам адаптуватися до змін у законодавстві та практиці запобігання корупції. Залучення міжнародних експертів до проведення навчання дає змогу державним службовцям ознайомитися з найкращими світовими практиками, що сприяють інтеграції передових методик і підходів до українського контексту. Це забезпечує додатковий рівень підготовки, який допомагає зрозуміти, як міжнародні стандарти можуть бути адаптовані до місцевих потреб і особливостей.

Такі курси є важливими не тільки для підвищення етичної культури, а й для зміцнення довіри громадськості до державних інституцій. Коли громадяни бачать, що державні службовці регулярно проходять навчання і дотримуються високих етичних норм, це сприяє зниженню рівня недовіри та забезпечує більш прозору і підзвітну систему управління.

5. Запровадження прозорої системи звітування та моніторингу виконання антикорупційних заходів.

Для реалізації прозорої системи звітування та моніторингу виконання антикорупційних заходів в Україні необхідно створити єдину онлайн-платформу для звітування, до якої матимуть доступ громадяни, державні органи, антикорупційні організації та міжнародні партнери. Ця платформа забезпечить регулярне оновлення інформації щодо виконання антикорупційних ініціатив, а також можливість громадянам бачити поточний стан справ, зокрема оцінювати динаміку змін та ефективність вжитих заходів.

Кожен державний орган, відповідальний за реалізацію антикорупційних програм, має подавати регулярні звіти у встановлені терміни, з чіткими показниками ефективності, деталізованим описом виконаних дій, витратами та оцінкою досягнутих результатів. Автоматизовані інструменти, такі як аналітичні панелі, можуть показувати основні індикатори успішності та сигналізувати про відхилення від запланованих цілей.

Крім того, громадяни повинні мати змогу залишати коментарі та пропозиції до опублікованих звітів. Це не лише сприятиме розвитку діалогу між

державою та суспільством, а й дозволить швидше виявляти прогалини в антикорупційних заходах та забезпечити їх вдосконалення в реальному часі. В результаті така платформа стане інструментом для створення більш відповідальної та підзвітної системи державного управління в Україні.

6. Запровадження системи постійного оновлення законодавства на основі міжнародних практик.

Запровадження системи постійного оновлення антикорупційного законодавства на основі міжнародних практик є важливим кроком для забезпечення його ефективності. Для цього необхідно створити спеціальний аналітичний центр або відділ, який би регулярно здійснював моніторинг та аналіз досвіду інших країн, таких як США, Великобританія, Німеччина та Франція. Такий центр може оцінювати ефективність міжнародних підходів, виявляти найкращі практики та гнучко адаптувати їх до української правової системи.

Ключовою складовою цієї системи має стати взаємодія з міжнародними організаціями, які спеціалізуються на боротьбі з корупцією, наприклад, з Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) та Групою держав проти корупції (GRECO). Таке партнерство дозволить отримувати актуальну інформацію про нові ефективні інструменти та методики, а також отримувати професійні консультації щодо їх адаптації до умов українського суспільства.

Для забезпечення максимальної прозорості цього процесу доцільно запровадити регулярні публічні звіти про зміни в законодавстві, обговорювати їх із представниками громадянського суспільства та експертами. Це сприятиме підвищенню довіри громадян до антикорупційних ініціатив та посиленню підзвітності держави, а також забезпечить відповідність українських норм актуальним викликам і міжнародним стандартам.

7. Використання технологій штучного інтелекту для моніторингу й аналізу даних про діяльність державних службовців.

Використання технологій штучного інтелекту (ШІ) для моніторингу й

аналізу даних про діяльність державних службовців може стати потужним інструментом у боротьбі з корупцією. ШІ може автоматизувати процеси виявлення підозрілих фінансових операцій, аналізувати майнові декларації на предмет невідповідностей, а також ідентифікувати закономірності, що можуть свідчити про можливі порушення. Це дозволить знизити ризик помилок, зумовлених людським фактором, і зробити систему контролю більш об'єктивною та ефективною [52, с. 949].

Впровадження таких технологій передбачає інтеграцію великих обсягів даних із різних джерел, наприклад, інформації про доходи, власність, банківські операції, контракти та інші фінансові показники. ШІ може здійснювати постійний моніторинг цих даних і автоматично генерувати повідомлення для антикорупційних органів у разі виявлення аномалій. Це дозволить здійснювати постійний контроль, значно знижуючи можливості для приховування незаконних дій та корупційних схем.

Для ефективного застосування ШІ важливо забезпечити чітке законодавче регулювання використання таких технологій, зокрема, щоб уникнути порушення прав людини та забезпечити захист персональних даних. Крім того, необхідно навчити державних службовців та працівників антикорупційних органів працювати з такими системами, що дозволить максимально використовувати потенціал ШІ у попередженні й протидії корупції.

8. Вдосконалення внутрішніх аудитів з акцентом на етичні ризики.

Вдосконалення внутрішніх аудитів із врахуванням етичних ризиків є важливим кроком до створення більш прозорої та відповідальної системи управління в державному секторі. Інтеграція оцінки етичних ризиків у процес внутрішніх аудитів дозволить своєчасно виявляти потенційні проблеми, пов'язані з порушенням етичних норм і корупційними діями. Це також сприятиме формуванню культури відповідальності, де дотримання етичних стандартів стане одним із ключових критеріїв у діяльності державних службовців.

Етичні ризики включають в себе не тільки фінансові порушення, а й

ризиків конфліктів інтересів, зловживання службовими повноваженнями та порушення процедур. Удосконалення аудиту з акцентом на етичні аспекти допоможе формувати більш системний підхід до управління ризиками, виявляти не тільки факти порушень, але й фактори, що можуть їх спричинити. Це дозволить зосередитися на профілактичних заходах, які зменшуватимуть імовірність появи корупційних схем у майбутньому.

Для успішної реалізації цієї ініціативи необхідно підвищити кваліфікацію працівників, що здійснюють внутрішній аудит, забезпечивши їм доступ до сучасних методик оцінки етичних ризиків. Це може включати навчання з питань етики, конфліктів інтересів та методів виявлення корупційних ризиків. Завдяки цьому внутрішній аудит перетвориться на потужний інструмент запобігання корупції та захисту етичних цінностей у державному секторі.

9. Створення ефективної системи анонімного інформування про корупційні дії.

Створення ефективної системи анонімного інформування про корупційні дії є ключовим елементом у боротьбі з корупцією, оскільки надає громадянам можливість без побоювань повідомляти про порушення з боку державних службовців. Запровадження зручного, безпечного каналу для подання таких повідомлень підвищить довіру суспільства до антикорупційної системи та сприятиме активнішій участі громадян у процесі виявлення корупційних випадків. Для цього можна використовувати анонімні онлайн-платформи або гарячі лінії, що гарантуватимуть конфіденційність особи заявника.

Незалежне розслідування кожного отриманого повідомлення є важливим аспектом цієї системи, що забезпечує неупередженість та об'єктивність перевірок. Це може включати створення окремих відділів або залучення незалежних експертів для аналізу й вивчення справ. Такий підхід сприяє підвищенню прозорості у державному секторі та дозволяє уникати конфліктів інтересів у процесі розслідування. Кожне повідомлення повинно проходити ретельну оцінку, з можливістю вжиття дисциплінарних заходів або передання матеріалів до правоохоронних органів, якщо буде встановлено порушення

закону.

Крім того, для успішного функціонування цієї системи потрібна регулярна комунікація з громадськістю щодо результатів розгляду анонімних повідомлень. Це може включати публічні звіти про кількість отриманих звернень, підсумки розслідувань та вжиті заходи. Така прозорість підвищує відповідальність державних службовців, знижує рівень корупції та стимулює громадян до активного співробітництва з антикорупційними органами.

Викладені пропозиції спрямовані на комплексне посилення антикорупційної системи в Україні шляхом впровадження сучасних підходів, що вже довели свою ефективність в інших країнах. Ключові напрямки, такі як створення інституту незалежних антикорупційних омбудсменів, використання автоматизованих систем для моніторингу конфліктів інтересів, вдосконалення захисту викривачів корупції, та впровадження обов'язкових курсів з етики для державних службовців, сприяють підвищенню прозорості, підзвітності та етичної культури на всіх рівнях державного управління.

Застосування цифрових технологій, зокрема штучного інтелекту для моніторингу та аналізу даних, а також впровадження системи регулярного оновлення законодавства, забезпечують гнучкість та актуальність антикорупційних заходів. Важливою є також інтеграція етичних ризиків у внутрішні аудити, що дозволить виявляти порушення на ранніх етапах, та розвиток системи анонімного інформування, що сприяє активнішій участі громадян у боротьбі з корупцією.

Таким чином, запропоновані заходи створюють підґрунтя для побудови більш ефективної та надійної антикорупційної системи, яка враховує специфіку українського публічного управління. Впровадження цих ініціатив може допомогти знизити рівень корупції, підвищити довіру громадськості до державних інституцій та сприяти формуванню професійної й етично відповідальної культури у сфері публічного управління.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дає змогу зробити наступні висновки:

1. З'ясовано, що етика є важливим елементом у формуванні правової та соціальної культури державних органів. Вона вимагає від публічних службовців не тільки виконання законів, а й моральної відповідальності за свої дії.

Етика публічного службовця виконує низку важливих функцій, які забезпечують належне функціонування публічної служби та сприяють розвитку довіри між державою і громадянами. До основних функцій відносять: регулятивну, орієнтаційну, запобіжну, мотиваційну, контрольну, виховну, інтеграційну.

Завдання етики публічного службовця є важливими для формування належної поведінки службовців і забезпечення ефективної та прозорої роботи державних органів. Основними завданнями етики публічного службовця є: формування стандартів поведінки, забезпечення прозорості, запобігання корупції, підвищення довіри до публічних інституцій, сприяння справедливості, вдосконалення професіоналізму, попередження неправомірної поведінки, мотивація до служіння суспільству, розробка етичних кодексів.

Важливо зазначити, що ключові принципи професійної етики публічних службовців – це фундаментальні ідеї та керівні орієнтири, які лежать в основі діяльності публічної служби та визначають ціннісні і ідеологічні підходи до управління в суспільстві. В Законі України «Про державну службу» (стаття 4) визначаються ключові принципи, на яких базується діяльність державних службовців нашої країни: верховенство права, законність, професіоналізм, патріотизм, добросовісність, ефективність, рівний доступ до державної служби, політична неупередженість, прозорість, стабільність.

2. Встановлено, що протягом історії всього людства корупція та влада були нероздільні, держава еволюціонувала одночасно з корупцією. Глобалізація та становлення світового господарства дозволили корупції вийти на міжнародний рівень та стати одним із найнебезпечніших та наймасовіших явищ

сучасності.

У рамках наукового аналізу корупція розглядається як комплексне кримінологічне та соціо-економічне явище, що характеризується багаторівневою структурою та змістом. Корупційні дії включають широкий спектр суспільно небезпечних діянь, які мають значну варіативність, що обумовлює їх складний і багатогранний характер. Різні прояви корупції мають різні етичні оцінки: одні дії вважаються злочинними, інші лише аморальними. Тому корупцію поділяють на наступні види: хабарництво, зловживання службовим становищем, конфлікт інтересів, відкат, кумівство (непотизм), лобізм, незаконне збагачення, продаж посад, протекціонізм, вимагання.

Нормативно-правові засади запобігання та протидії корупції публічних службовців в Україні є важливим елементом забезпечення правопорядку та підвищення довіри до державних інститутів. Система антикорупційного законодавства включає в себе законодавчі акти, міжнародні стандарти та рекомендації, має на меті створити ефективні механізми боротьби з корупційними проявами.

3. Проведене дослідження дало змогу виявити, що однією з головних причин корупційних проявів в органах публічної влади Тернопільської обл. є недостатня прозорість та контроль, що сприяє створенню умов для зловживань. Корупція також має значний вплив на розподіл фінансових та матеріальних ресурсів, що призводить до їх неефективного використання. Недосконалість правової бази та низький рівень громадського контролю дозволяють окремим службовцям використовувати свої повноваження в особистих інтересах.

Антикорупційні перевірки та аудити, хоча й проводяться, поки що не завжди призводять до суттєвих змін, а застосування механізмів покарання є вибіркоvim. На основі аналізу діяльності різних структур, що займаються антикорупційною діяльністю, можна відзначити, що виявлені порушення вимагають більш жорсткого підходу до попередження та реагування на корупційні ризики.

4. Вплив етичних норм на запобігання та протидію корупції в умовах

модернізації публічного управління реалізується через впровадження сучасних етичних стандартів, які визначають основи поведінки державних службовців та сприяють підвищенню прозорості і відповідальності в органах влади. У Тернопільській обласній та районній радах були реалізовані наступні заходи для підвищення ефективності етичних норм, зокрема: розробка та затвердження кодексів етики для публічних службовців, проведення тренінгів і семінарів для підвищення рівня етичної свідомості серед працівників органів влади, а також запровадження механізмів внутрішнього контролю та звітності щодо дотримання етичних норм. Це дозволило оцінити, наскільки етичні стандарти сприяють зниженню корупційних ризиків і підвищенню довіри до влади.

5. Вивчення міжнародного досвіду боротьби з корупцією через етичні стандарти в публічній службі демонструє низку ефективних практик, які можуть бути корисними для адаптації в Україні. Наприклад, США, Велика Британія, Німеччина та Франція використовують комплексні механізми, що охоплюють не тільки законодавчі норми та контрольні органи, але й такі практики, як захист викривачів, регулярні програми підвищення етичної обізнаності та заходи для забезпечення прозорості діяльності державних службовців тощо.

6. З метою підвищення ефективності методів запобігання і протидії корупційним діянням публічних службовців в Україні, в т.ч. і Тернопільській обласній і районній радах доцільно реалізувати наступні стратегічні напрями: створення інституту незалежних антикорупційних омбудсменів; впровадження механізму відкритого аналізу потенційних конфліктів інтересів; розширення захисту для викривачів корупції; обов'язкові навчальні курси з етики та запобігання корупції для всіх державних службовців; запровадження прозорої системи звітування та моніторингу виконання антикорупційних заходів; запровадження системи постійного оновлення законодавства на основі міжнародних практик; використання технологій штучного інтелекту для моніторингу й аналізу даних про діяльність державних службовців; вдосконалення внутрішніх аудитів з акцентом на етичні ризики; створення

ефективної системи анонімного інформування про корупційні дії.

